محرری : محمد فضلی

رسملی افغانستان سیاحتی

افادهٔ مرام، افغان سفری، موقع جغرافیسی، حدودلری، کوللری، داغلری، انهار، تقسیمات سیاسیه‌سی، خاندان امیری، عادات وطنیه‌لری، معارف، صنایع، تجارت زراعت یوللر شوسه‌لر، پوسته‌لری، پاره‌لری عناصر، اردو عسکرلك، اسلحه‌سی، حضوره‌قبول، بیرام نمازی دربار عام، جشن کیجه‌لری

۱۳ رسمی حاویدر

استانبول ـــ مطبعهٔ احمد احسان
۱۳۲۵

عالم اسلامك انتباهى شواهدندن : افغانستان اميرى
(حبيب الله خان سراج الملة والدين) حضرتلرى

افادهٔ مرام

افغانستان آسیانك يوكنج وديننج حكومتی حقنده همان بوتون جهان اسلامیتده برتوجه بر محبت واردر. خصوصیله عثمانلیلر عمومیتله بو دیار و حكومت ایچون پك بویوك برحس تقدیر توجه واحترام بسلرلر. فقط غریبدر كه بوكون بو حكومت حقنده همان هیچ كیمسه‌ده دوغرو برفكر، معلومات حقیقیه یوقدر. خرافات قبیلندن ایشیدلمش، روایت ایدلمش بعض افسانه‌لردن بشقه بوممكلتك نه حال حاضرینه نه‌ده ماضیسنه عائد بر اثر مطبوع ومدون موجود دكلدر. چونكه اورایه كیرمك، كورمك و صوكرا كوردیكنی دوغرو اوله‌رق یازمق، هیچ كیمسه‌یه نصیب اولمامش كیدر. انسان بیلمدیكی، ایچه طانیمدیغی برشی طبیعیدر كه نه‌قدر سوسه ینه‌ا كسیك سوه‌ر. حتی سومه‌سنه بروجه مناسبت بولوناماز بناءً علیه آسیانك پك فعال برحكومتی اولان وبالخاصه تكمیل وطنداشلرمزك توجه صمیمیٔ غائبیسنی قازانمش بولنان افغانستانك حال حاضر سیاسی و عسكریسنی

بر درجه‌یه قادار دخی استقبالنی طانیمق ، اونا قارشو بر حس اخلاص ومودت بسلیه‌ن عثمانلیلره لازمدر. بولزوم تأمین وتطمین ایدیلنجه او اخلاص ومودت طبیعی‌درکه اوتوجه وحرمت غیابی‌مزدا دومتین اولاجقدر .

مصرده بولندیغمز زمانلر حسب‌القدر افغانستانه کیتمشدك . مملکتك برچوق یرلرینی کوردك خاندان امارتك وبوتون افغان امراسنك حسیاتنی بك یقیندن مشاهده وتدقیقه موفق اولدق . اردوسی ، معارفی ، صنایعنی احوال وعاداتی وعثمانلیلره قارشو پرورده ایتدکلری حس مقارتنی بالذات ، کوردك ، بو کوردکلر-مزی ، تدقیقاتمزی شمدی بو رساله‌ده وطنداشلرمزه عرض وتقریر ایتمك ایسته‌یورز . نصل کوردك ، نصل حس ایتدکسه هیچ برشی علاوه ایتمکسزین اولدیغی کبی یازدق . وتقریراتمزی امکان داخلنده تماماً توضیح وتنویر ایتمك ایچون حین سیاحتده ایدیندیکمز فوطوغرافلری قرو کیلری دخی ، اوبابده‌کی کلفت مادیه‌یه قاتلانارق اقتضا ایدن محللره قویدق . بك زیاده امید ایدرزکه ، بوافغانستان رساله‌ٔ مصوره‌مز، اورالره دائر معلومات و تتبعات عمیقه‌یه صاحب ارباب علم وتدقیقه هیچ اولمازسه باعث شوق و غیرت اولور ؛ واورالره

دائر یالکز حب و توجه بسلەیەرك هیچ معلوماتی اولمایانلرەده برنبذه وقوف حقیقی بخش ایدر .

« ایشته اول قدردر اول حکایت »

« باقیسی کذاف بی‌نهایت »

فی ٣ تشرین‌ثانی سنه ٣٢٥

محمد فضلی

افغانستان سفری

اوچ سنه اول ، قاهره‌ده ایدم . بر کون بعض رفقای آلام استبداد وغربت آرقداشلر، وبالخاصه حیات وحریتی قورتارمق ایچون هرشیئی فدا ایده‌رك اوراره التجایه شتابان اولمق مجبوریتنی کورمش حسنی بك ، حقوق قهوه‌سنده اوطوروپوردق . وبیلمم ناصل بر سائقه حسنی بك ، یاقیننده بولونان طانیمادیغی بر ذات ایله قونو- شیوردی ؛ زمین مکالمه ، حسنی بکك ماجرای حیاتنه انتقال ایدر ، وحسنی بك ، انقراضه سوروکله‌نن سوکیلی وطنده ، اونك اعلاسنه واکتساب ومکنته چالیشمق دکل‌یا ، حتی ناموسکارانه ایفای وظائف ایتمك‌بیله معاذاه نه‌قدر مشکل ، نه‌قدر پر فلاکت وتهلکه بر پرواسزلق تشکیل ایتدیکنی حیات عسکریهٔ ماضیه‌سنده‌کی وثائق ایله ، واوقدر جانی یانمش برعسکر وطنپرور حرارتیله بسط واثبات ایلرکه ، مخاطبی شدتله متأثر اولور ؛ دیرکه :

— سزك کبی متفنن ومقتدر ذاتلر افغانه کیتمش اولسه‌کز ، اورا حکومتنه بویوك خدمتلر ایدرسکز ؛ وحتی بالخاصه امیر نزدنده پك بویوك برحسن قبول

کورورسکز . افغان حکومت اسلامیه‌سی ، سزك کبی مسلمان ارباب عرفان واقتداره پك محتاجدر وپك زیاده رغبت واحترام کوسترر . اکرارزو ایدرسه‌کز محمود بك طرزی واسطه‌سیله حضرت امیره برعریضه تقدیم ایده‌بیلیرسکز . موفق اولاجغکزی دها شمدیدن تأمین ایده‌بیلیرم .

بو ، هنوز طانیشیلمامش ذاتك ، شوصورت صمیمیه‌ده واقع اولان ارائه وترغیبی ، حسنی بکك چوقدنبری قلب ودماغنی اشغال ایدن امل وارزوینی پك زیاده تشویق وتشجیع ایتمشدر . بناءً علیه همان ایدیندیکی آدرس ایله افغان حکومتنه برعریضهٔ تقدیم ایدر .

بوتاریخدن برسنه صوکرا حسنی بك ، محمود بك طرزیدن برمکتوب آلیرکه : بونده افغان امیری حضرتلرندن جواب آلدیغنی ، جوابك بوقدر کجیکمه‌سی ، عریضه متقدمه‌نك یولده برچوق یرلره طاقیلارق پك کچ واصل اولمه‌سندن تولد ایتمش اولدیغنی ، بیاندن صوکرا ، ذکرایدیلن جواب : حسنی بکدن ماعدا ، دها اوسویهٔ علم وعفتده تورکلر اولوبده اوراره کیتمك ارزو ایدرلرسه کمال ممنونیتله قبول ایدیله‌جکلرینی بیان وتأمین ایدییورمش . وبو ، شیمدی اظهار ارزو ایده‌جك افندیلرك برعریضه تقدیم ایتمه‌لری لازم ایمش ..

بوخبره اطلاع ایدلدیکی کون ، بعضی آرقداشلر : وازجمله علی ثروت بك ، اجزاجی محمد افندی ، اسویجره ده کی علی فهمی بك ده برعریضه تقدیم ایدرلر ..

بر مدت صوکرا کابلدن تکرار برجواب آلنیرکه عیناً شودر :

عزتلو حسین حسنی بك افندی حضرتلری

بوندن برسنه مقدم یعنی فی ۱ ذی الحجه سنه ۳۲۳ تاریخیله نام عاجزی یه ارسال بیورمش اولدیغکز مکتوب فی ۲۹ ذی الحجه سنه ۳۲۳ تاریخنده واصل دست عاجزانه م اولمش ایدی که اولوقت امیر حضرتلری معیتنده جلال اباد ولایتنده ایدك مکتوب عالیکزی حرفیاً فارسی یه ترجمه ایده رك اصلیله برابر امیر حضرتلرینه تقدیم ایله دمسه ده سفر برحالنده بولندیغمزدن ایجاب اجراسنه دائر ویره جکلری امری کابله عودتلرینه تعلیق بیوردیلر . وقوع حالی مشعر ذات عالیلرینه برمکتوب یازمشدم . اشبو مکتوب هندستانك برچوق یرلرینی سیاحت ایتدکدن واوچ آی صوکره کابله عودتمزده کروبزه کلدی . بتکرار جواب یازمسنی امیر حضرتلرندن آلنه جغی اراده یه تعلیق ایتمش ایدیسه مده مشارالیه حضرتلری ممالك شاهانه لرینی کشت وکذار ایتمك ارزوه دائماً سفر برحالنده بولندقلرندن مکتوب عالیکزك بتکرار عرضنه مساعد وقت بولنه مدیغندن مکتوبکز بوآنه قدر جوابسز قالدی . بوکره امیر حضرتلری بوندن ایکی آی اول هندستان سیاحتنه عزیمت بیوردیلر . ومقام امارته برادری سردار نصرالله خان حضرتلرینی وکالةً تعیین بیوردیلر . ذات عالیلری حمیت اسلامیه وغیرت وحدانیه سائقه سیله افغانستان

حکومتنه خدمت ایتمك اوزره كلمك آرزوسنده بولنان احبابمزدن برذاتدن آلدیغم برمکتوبی فارسی‌یه ترجمه ایده‌رك مکتوب عالیکزله برابر مشارالیه نصراله خان حضرتلرینه تقدیم ایلدم . مکتوبلرك هرایکیسنی‌ده مکرراً اوقودیلر وذاتاً افغانستان حکومتنك ترفیع وترقیسنه خادم اوله‌جق عثمانلیلردن بشقه برملت اولمدیغنی بیلدیکندن ومحضا خدمت ایتمك داعیسیله تشریف بیوره‌جغکزدن پك زیاده ممنون اولدیلر . وبوكادائر ویریله‌جك امر هرحالده ارادهٔ حضرت امیری‌یه متوقف ایدوکندن ایجابی اجراسنی امیر حضرتلرینك تشریفلری زماننه تعلیق بیوردیلر . (کندم بالذات مکتوبلری حضور امیری‌یه تقدیم ایدوب بوایکی ذاتك كلملری اسبابنی تسهیل ایچون ارادهٔ حضرت امیری‌یی استحصال ایده‌جکم وقوع حالی کندولرینه یازیکز) دیه امر بیوردیلر . بناءً علیه امرلری موجبنجه شو مکتوبی ذات عالیلرینه تقدیم ایدییورم . فقط اره‌دن برسنه کچدی . ذات عالیکز حالا مصرده میسکز . و كلمك سوداسنده‌می‌سکز . مکتوب عاجزینك ذات عالیلرینه وصولنده وقت فوت ایتمیوب همان حقیقت حالی برمکتوبکزله بیان بیوریکزکه امیرحضرتلری تاریخدن ایکی آی صوکره دارلسلطنهٔ کابله تشریف بیوره‌جکلردر .

ایجاب ایدن مصارف سفریه‌کزله كله‌جکز طریق با ارادهٔ سنیه حضرت امیری ذات عالیلرینه تبلیغ ایدیله‌جکدر . فراریلردن عثمانلی مکتبلرنده مکمل تحصیل کورمش ملکی وعسکری ارباب فندن اولوبده اورالرده بولنانلردن كلسنی ارزو ایدن وار ایسه ممکن مرتبه ترجمهٔ حاللریله هانکی فنلردن احتصاص کسب ایتمش لیاقت ودرایتلری مشعر مهر وامضالر آلتنده برر مکتوبلرینی آلوب ارسال وعنایتنه وساطت عالیلرینی دخی التماس ایلرم . معروضاتم وجهله امیر حضرتلرینك هندوستاندن عودتی

زماننه قدر مكتوب عاجزينك امرجوابيه‌لرينه نائل اولورم اميد قويسيله ختم مقال ايلرم . باقى اراده افندم حضرتلرينكدر .

١٤ محرم سنه ٣٢٤

محمود طرزى

بو ايكنجى مكتوب اوزرينه كيده‌جك آرقداشلرك مصارف راهيه‌لرينى تخمين وتعيين ايتمك اوزره حسنى بكله برابر قرق قومپانيه‌سنك آجنته‌خانه‌سنه مراجعت ايتدك. آجنته ، قاهره‌دن ويانه‌يه قدر بر افندى ١٠ انكليز ليراسى ايله ايكنجى موقعده كيده‌بيله‌جكنى ، وايلريسى ايچون ويانه‌ده‌كى آجنته ايله كوروشولمه‌سى اقتضا ايتديكنى ، قاهره‌دن دوغرودن دوغرويه باكويه ياخود مروه قدر بيلت كسه‌ميه‌جكنى بيلديرمش ايدى. بوكا بناءً حالى عرض ايتمك اوزره كابله برمكتوب يازدى . وبنده بومكتوب ايله برابر ، حياتمدن نه‌لره واقف اولديغمدن ، نه ياپابيله‌جكمدن باحث برعريضه تقديم ايده‌رك ، قبول بويورولورسه‌م ، حسنى بكله برابر حركته مهيا بولونديغمى سويله‌دم . وحسنى بك اشبو عريضه‌سنده قوق قومپانيه‌سى آجنته‌سندن آلديغى جوابه علاوةً بعيدجه برتخمين ايله بركشى يه كابله قدر اللى ليرا خرجراه كفايت ايده‌بيله‌جكى ظننده بولونديغنى دخى درميان ايتمش ايدى .

ایکی بچق آی صوکرا کابلدن رسمی برتحریرات ایله فخامتمآب دولتلو سردار نصرالله خان حضرتلرینك فرمان عالیلری وملفوف ۳۵۰ عدد عثمانلی لیراسنی مشعر بربونو کلدی. بزلری شخصاً طانیمدقلری حالده صرف بویله برمراجعت وتحریراً ویرلمش برسوز اوزرینه پاره کوندرمه‌لری تورکاره قارشو امنیت واعتمادلرینه بردلیل علنیدر.

آرتق مسأله، قطعیاً جدیت کسب ایتمش اولدیغی ایچون سفره نامزد آرقاداشلر، هپمز یول تدارکاتنه باشلامشدق. یکرمی کون صوکرا حاضردق. یالکز، آرقاداشمز دوقتور سعدالدین ودادبك، اقتهامی‌قابلسز بر عذر ومانعه ایله قراردن صرف نظر ایتمك مجبوریتنده قالمشدی؛ فقط، بزهپمز ایچمزده برده دوقتوربولونمه‌سنی یك زیاده التزام وآرزو ایدییوردق. بو آرزوی متلا-شیمزی، نهایت اسکندریه‌ده اجرای صنعت ایدن اوپراتور منیر عزت‌بك قاردشمز تطمین ایتدی: کندیسنه وقوع بولان مراجعت صمیمه‌مزی، مجرد وحدت دینیه، ومنفعت سیاسیهٔ دینیه نقطهٔ نظرندن برمحا کمهٔ حمیتکارانه ایله درحال قبول ایتدی.

روسیه‌دن کیدیله‌جکی وروسیه حدودندن کچمك

بعض قیوداته تابع طوتولدیغندن پساپورطلریمزی قاهره روس قونسلوسنه‌ده تصدیق ایتدیرمش ایدك .

روسلرك حزز دکزی اطرافندن ، یعنی تورکستان جهتلرندن کچمکه ، اوطرفلرده سیاحته براجنبی‌یه مساعده ایتمه‌دکلرینی قاهره‌ده ایکن او کرنمشدك . بو سببله پساپورطلریمزی « برای زیارت مشهد » قید ایتدیرمشدك . وجنورده‌کی آرقداشمزه‌ده ، پساپورط ایشینك قاهره‌ده اولاجغنی ، خرجراهلرك واصل اولدیغنی یازمشدق .

آرتق سیاحت قریبه‌مز شیوع بولمشدی ؛ علی فهمی بکه تریسته‌ده بولوشمق اوزره برمکتوب یازارق ؛ ۱۳۲۳ سنه‌سی ایلولنك اون طقوزنجی کونی قاهره‌دن پورت سعیده حرکت ایتدك . شمندوفر غارنده ، او سنه‌لردنبری غربت وجدال ، سعی وفلاکت رفیقلریمز ایله وداعلاشمق پك حزین وسوزشلی اولدی پورت سعیددن اشیا وادوات صندوقلریمزی قوقس قومپانیه‌سی واسطه‌سیله ارسال ایتدك .

اسماعیلیه‌دن صوکرا پورت سعیده یاقین بر یرده یول آرابه‌لری دوریلمش . ترنمز توقف ایتمشدی ؛ بوراده یولجیلرك واغون دکیشدیرمه‌سی ایچه قاریشیق برشی اولدی ؛ وبوقاریشیقلقده ، بزم قومپارتمانه اسکندریه‌ده‌کی

دوقتور آرقاداشمزك كيريويرمەسى، قاريشيقلغك ويرديكى راحتسزلغى اونوتديران برحسن تصادف اولدى . مكر اوده ، بزلرله بولوشمق اوزوه بوترن ايله پورت سعيده كليورمش ... پورت سـعيدده Hôtel de France اوتل دوفرانسه ايندك ، اوچ كون واپور بكله‌دك .

ايلولك يبرمى ايكنجى كونى لويـد قومپانيەسـنك الەقترا واپورينه بينه‌رك بوتون حياتمزده ايلك هدفمز اولان اوديار اسلام ايچون حركت ايتدك . وبو سياحتده ايلك اوغراغمز تريسته اولاجق ايدى‌كه : پورت سـعيددن تريسـته‌يه قادار ايكنجى موقع ، يمكلى اون انكليز ليراسى‌در .

واپوريمز اسكندريه‌ده اوچ كون قالدى كومور ، صو كبى نواقصنى اكمال ايتدى .

بو توقف كونلرده ، بيلمم ناصل بر عارضـه ايله دهشتلى برخسـته‌لغه طوتلدم ؛ متوالى وشديد حمالرتاب وتوانمى اوقادار خراب وزبون براقـدى‌كه ، ناموس اوزرينه ويريلمش سوزدن دونمك ، دونه‌مەمك انفعالات هردم هجومى آريجـه بر مرض محرق اوليـوردى . اسكندريه‌ده‌كى بواوچ كونى نه‌قادار تصور ايديله بيليرسه اوقدر فنا كچيردم . ونهايت دوقتور آرقاداشمزك مبذول

وخالص مداوات وغيرت دائمه‌سيله جانلاندم ، وان بآن كسب قوت ايتمكه باشلادم .

٢٥ ايلولده واپوريمز غايت كوزل برهوا ايله اسكندريه ليماننى ترك ايتدى. بو ، ترم ايچون غربتده وطن اولمش، بزى دراغوش ايده‌رك سنه‌لرجه سينه‌سنده بارينديرمش اولان مملكتى ، بلكه مؤبداً ترك ايديوردق .

...ايكنجى قامارەدن بزدن بشقه يولجى يوقدى. هوا تميز ، صاف ومتبسم؛ دكز راكد، طاتلى برسطح سما رنك ايله قلوب متعوبه‌يه حضور وتسلى بخش ايتديكى ايچون ، بوندن معصوم بر شوق وشطارت آلارق ، كنديسنه سلاملر وداعلر يوللاديغمز غربتده وطن بو اسكندريه‌دن افتراقمزك حزن وحرارتنى او نوتيوردق.

درت كون ، بويله راكد وكوزل دكزى طى ايتدك ؛ دردنجى كونى آقشام اوزرى برنديزى سواحلى وفنرلرى كورونمكه باشلادى . كوزل برليمانى تعقيب ايله ريختمه ياناشدق . (نه‌قترا) بورادەيوك چيقاردى ، يوك آلدى قرانته دوقتورينك تفتيش ومعاينه‌سنى‌ده صاووشديرەدقدن صوكرا ، كمينك ايكى ساعت قدر بوراده توقف ايده‌جكندن بالاستفاده قارەيه چيقدق .

ريختيم اوزرنده پوسته‌خانه‌لر وآجنته‌لر برى برينه موازى سوقاقلر تعقيب ايديلنجه، بويوك بركليسه ميدانه

كلمینور ؛ بزده بو میدانلغه قدر کلدك ؛ صوکرا دونه‌رك
ینه کلدیکمز یولدن ساحله ، اورادن واپوره کلدك ،
واپور حرکت ایتدی. ایرتسی کونی آرناوودلق ساحلنك
تپه‌لری، طبیعتك او تپه‌لری ، اورالره بخشایش لطیفه‌سی
مناظر روح استیناسی دها صوکرا ، تریسته لیمانی واونك
کردباد مدنیتی انظاری دولدوردی.

تریسته‌ده واپوریمز آچیقده دمیرله‌مشدی ؛ بوراده
دخی قرانتنه و پولیس مأمورلرینك تفتیشندن صوکرا ،
٢ تشرین اولده قاره‌یه چیقدق ، متره‌پول اوتلنه مسافر
اولدق .

تریسته، سوقاقلری، جاده‌لری منتظم، بویوك طاشلرله
تفریش ایدلمش، غایت تمیز، زیاده‌سیله تجارتکاه برمملکتدر.
تپه‌لره دوغرو چیقان منتظم یوللری، کوزل، روح ونظره
فرح وانبساط ویرن باغچه‌لره ایصال ایدر . و بویوکسك
تپه‌لرده‌کی باغچه‌لردن آرقه‌یه دونوبده تمدید نظر ایدلدیکی
وقت، ماوی برحوض لطیف حالنده اشغال وتسخیر نظر
ایدن دکز ، باغچه‌لردن آلینان فرح وانبساطی ، برمثنی
روح ایله مزج ایدر .

کله‌جك آرقداشلریمزله بوراده بولوشمق احتمالنه‌مبنی
مصره قارتلر یازمشدق بوراده درت کون قدر اقامت
ایتدکدن صوکرا، تریسته پوسته خانه‌سنه اوکله‌جکنی

بكله‌ديكمزوكلمه‌ين رفيقمز نامنه مكتوبلر قارتلر براقه‌رق بوداپشته‌يه‌حركت‌ايتدك .

ترنك تريسته‌دن چيقارچيقماز تعقيب‌ايتديكى صيرتدن ساحله قدر اولطيف ومزهر خط مائل اوزرنده باغلر باغچه‌لر، كوشكلر ... اك صوكرا بالقجى قلبه‌لرى، داليانلر ... نظرى اويله طاتلى اوقشايوردى اويله بر حرارت‌برشميم وطنله‌بوغاز ايچينى كوزاوكنه كتيرييور-دى كه ظن‌ايدرم بر آنده هپ آرقاداشلر،برشهيق حسرتله كوكسمز قاباردى .

بودا پشته‌يه بر آقشام اوزرى داخل اولدق ، جسيم ونورانور ايستاسيوندن چيقديغمز وقت كنيش وتميز جاده‌لر اوزرنده ، بومعظم‌شهرك منظرهٔ ليليهٔ عموميه‌سنى آنجاق برايكى دقيقه سير ايتدكدن صوكرا ناسيونال اوتلنه ايندك .

* * *

بودا پشده‌يك نظربا ايدى. كنيش‌سوقاقلر جسيم ومكمل‌مبانى،تراموايلر ، قهوه‌خانه‌لر، آصمه كوپرولر، خاصةً : طونه اوزرنده‌كى درت يوز متره طولنده‌كى كوپرى‌ايله مبعوثان‌دائره‌سى ، اك صوك‌صنعت معماريه‌نك اك‌محتشم برر نمونه‌سى ايدى. خلاصه بوممكلت جديده تياترولرى وبوتون آثار مدنيه‌سيله پارسك برنمونه‌سى

ایدی . وکوپرولر اوزرینـه چیقلدیغی وقت طونه‌نك جریان لطیفی سـه‌ن نهرینی خاطرلاتیور .

مجارلر ، ناموسـكار ، جدی ، فوق‌العـاده غیور ، وطنپرور انسانلردر .

تشرین‌اولك‌اون سكـزنجی كونی برصباح بوداپشته‌یی ترك ایله‌اوده‌سا ایچون شمندوفره بیندك . ترن ، هرایكی طرفی مزروع ، بی پایان یشـیللكلردن كچه‌رك مجارلرك غالیچیا حدودینی تشـكیل ایدن سماپایه قارپاط طاغلرینی آشدی . لمبرغ استاسیوننده آقطارمه اولدق ، روسـیه حدودی‌اوزرنده « پوت وولو چیسقا » قصبه‌سنده توقف ایتدك . بوراسی آوستریایه تابع ایسـه‌ده حدوده آنجق یاریم ساعت مسافه‌سی اولدیغندن، روسیه‌ده كچن حركات اختلالیه‌یه قارشی‌روس حكومتنك‌شدت‌ظالمانه‌ومستبدانه‌سی بورا اهالیسنی اشـغال ایتمكده ایدی . بوراده ترن ایی مدت توقف ایتـدیكی ایچون بزقهوه ایچمك اوزره استاسیون قهوه‌سنه چیقدق. بزی بویله بش كشی سیاح قیافتنده كورن بوفه‌جی ودیكر یولجیلر ، وخصـوصیله روسیه‌لی یهودیلر، اوده‌ساده كچن‌وقایع الیمه‌ووحشیانه‌یی، داهـا برقاچ كـون اول اختلالجیلرك ترنی توقیف ایله یولجیلرینی صویدقلرینی بزلره مفصلاً آكلاتیورلر ، وبر بادره‌یه دوچاراولمامق ایچون، اقشام‌كله‌جك‌وپك سرعتلی

کیده‌جك اولان ترنی آلمقلغمز داها موافق اوله‌جغنی بیان واخطار ایدییورلردی . واقعا بزلر ، سنه‌لردنبری روسیه‌ده کی اختلالات وطنپرورانه متوالیه‌یی غزته‌لرده اوقومقده ایسه‌کده ، بویله بر آنده اواختلاللرك برصدمهٔ نامأمولنه هدف قالمق احتمالی ، جالب اندیشه اولدی ؛ وچاره‌سز ، وقوع بولان بیانات واخطاراتی حسن قبول ایله اقشام کله‌جك سرعت قطارینه قالدق . ویاغمورلو ، صیویشیق برهوا اولدیغی ایچون ، آقشامه قدر بریره چیقامیه‌رق « پوت وولوچیسقا » ده ترنی بکله‌دك . بورا اهالیسنك اکثریسی یهودی ایدی .

اقشام اوزری کلن قطار ایله روس موقفی اولان « وولو چیسقا » یه‌واصل اوله‌رق پساپورط یوقلاماسی ایچون صالونه کیردك .

هرحکومت مستبده اداره‌سنده اولدیغی کبی روسیه‌ده دخی پساپورط یوقلاماسنه فوق العاده اهمیت ویرلمکده‌در . صالونده‌کی یولجیلرك تذکره‌لری روس مأمورلری طرفندن طوپلانیلمش وعینی زمانده اشیالر معاینه اولنمشدی . حتی فرانسزجه‌ماتن غزته‌سنی بیله آلمشلر ، دوقتورك بوتون طبابته عائد کتابلرینی تدقیق ایتمشلر ، تکرار اعاده ایله‌مشلردی .

بزم اشیا واغونینه ویرمش اولدیغمز اوته یرمزی

افغانستان امیرینك برادرلری نائب السلطنه نصراه خان حضرتلری

بوراده آرادق، بولامەدق. غالبا اودەسایەقادار کیتمشدی .

برچاریك ساعت صوكرا ، صالوندن برنجره آچیلارق هركسك اسملرینی اوقویه اوقویه تذكرەلرینی اصحابنه اعاده ایتدیلر .

تذكرەلری ویاتاق بیلتلری ایله برابر روس ترینی آلمشدق. روس ترنلری ، هر قومپارتمانده درت یاتاغی حاوی اولمغله زیادەسیله راحتدر. آلتنده بولونان یاتاقلر عینی زمانده قاناپه وظیفەسنی ده كورور . اوزرنده كیلر ایسه ایندیریلنجه قاناپەنك استنادگاهی ، یوقاری قالدیریلنجه — طبقی اشاغیكی كبی — یاتاق اولور. روس شمندوفرلرینك یالكز سرعتلری آزدر . راحت یولجیلقده ایسه ، محل مقصوده بر آز كیج واصل اولمق ، اوقادار كدر وحدت ایدیله‌جك برشی صایلماز

حركت ایتدك ، ایرتسی صباح اودەسا غارنده ایدك .

بوراده ایجه صیقیلدق . درحال اشیادپوسنه ، تحری وتفتیش ... فقط برم ، اودەسایه كیتدیكنی ظن ایتدیكمز اشیادن اثر یوق .. بلكه اقشامه كله‌جك ترندەدر ،

امیدنده ایدك فقط روسیه برشورش و هیجان ایچنده اولدیغندن بوكبی نقلیاتده یا كلشلقلر ، باشقا یوللردن كیدەرك كونلرجه دیپولرده قالمقلر اكسیك دكلدی .

ایچمزده مرام آكلاتابیله‌جك قادار روسجه بیلن دخی

یوقدی برترجمانه مراجعت مجبوریتی حاصل اولدی .
ترجمان ایستاسیون مأمورینه مراجعت ایتدی . قاپیسنده
سونکولو نوتجیلر بلکه دیکنی ذکر ایتمك لازم اولان
ایستاسیون مأموری، اشیامزك بلکه (استانسیا آده‌سا
پورت) اوده‌سا لیمان ایستاسیونینه کیتمش اولدیغنی سویلدی،
اورایه باش اوردق. برطاقم وایلرك آراسندن ، پیس
ملوث اوفاق تفك دکانلرك، کومور مغازه‌لرینك ایچندن
تك بر موسسه‌یه کیردم ، آرقداشلرم طیشاریده
بکلیورلردی . برقاچ کلمه روسجه سویله‌یه بیلدیکمدن
معهود اشیا آرانیلان اودایی بولمشدم فقط ارباب مصالح
ایله دولواولان بواوده‌نك قاپیسنده دخی سونکولو
نوتجیلر واردی ، برطرفنده‌ده مریم انانك قاندیلی
یانیوردی. ایچه بکله‌دکدن صوکرا نوبت بزه کلدیکندن
مأمورافندی‌یه کاغدیمزی ارائه ایتدم. آرانیلان یرك بوراسی
اولمادیغی ، داها اشاغیده بردائره‌یه کیدیله‌جکی جوابنی آلدم .
واوتوصیه ایدیلن دائره‌یه مراجعت دخی، هنوز بوکبی اشیانك
ورودایتمدیکنی اوکرنمکدن باشقا برفائده بخش ایتمدی. تکرار
استاسیونه کلدك . آقشام اولمغه باشلادی. برطرفدن اختلال
وامنیتسزلك قورقوسی برطرفدن‌ده اشیامزك بولونامامسی
ضجرتی ایله استاسیونك انتظار صالوننده مزعج برکون
کچیردك ...

آقشام اوزری یمك ایچون چیقدیغمز زمان بر آز دولاشمش ایدك قاپالی محبوس آرابه لرنده کمال دهشت وسرعتله سوق ایدیلن کنج مکتبلیلرك منظرهٔ آلام وسفالتی، بزی درین بر یوره‌ك آجیسی ایله صیزلاتمش ایدی. بو محبوس آرابه لرینك درت طرفنده شمشیر بدست جاناوار کبی قازاقلر واردی. و آرابه لرك فاصله لرنده، پیاده اولارق، وتکمه لر، ضرب وتحقیرلرله کوتورولن برچوق مظلومین واردی بونلردن آلدیغمز عذاب وتأثر، بعید بردیار هجران قالان وطنمز ایچون پرجریحه اولان قلبلریمزی قاناتدی. یمکدن صوکرا تکرار استاسیونه کلدك. کیجه یاریسینه قدر بکله‌دك، کیجه‌یی کچیرمك ایچون اوتل تدارکی ایجه کوج اولدی. چونکه: استاسیون جوارنده، داخل شهرده اولدیغی کبی تمیز اوتللر بولونمایور. بو سببله برحایلی دولاشدقدن صوکره، برذاتك دلالت خیر خواهانه‌سی، وتصادف ایتدیکمز پولیسلره صورمق لطفیله بریستول اوتلنی بولدق.

ایرته‌سی کون صباحلین، ایلك ایشمز، معهود لیمان ایستاسیونه کیدرك اشیامزی آرامق اولدی، وینه بولامایجه، تکرار ایلك ایستاسیون دیره‌کتورینه مراجعت ایتدك، تلغراف چکمك لزومندن بحث ایتدك، وکوزمزی کزینمك ایله کچردك ایسه‌ده بویله مختل الآسایش هرطرفنده قتال

بر مملکتده کزمك ، و کورمکدن بر ذوق حقیقی حس ایدیله‌مه‌یور . چاقل قالدیرملر اوزرنده سرعتله کچن قازاقلرك اوضاع غدارانهٔ مستبدانه‌لرینی کورمك انسانه بر رعشهٔ خوف وتهور ویرییور .

بو کونك اقشامی ، اختلال انکیز شهرده یالکز ایکیمز ، اشیالریمزی بکله‌مك اوزره قالارق ، دیکرلریمزك باکویه متوجهاً حرکت ایتمه‌سنی مذاکره ایتدك ، وقراریمزی همان اجرایه شتابان اولدق ، ساعت یدی بوچوق ترنیله یوله چیقدق . دوقتور ایله‌ما کیذست رضا بك اوده ساده قالدیلر . اثنای سیاحتده اوغرادیغمز شهرلرك اك تجارتکاهی ، بوسببله اك معموری ، الکتریق ترامواییلریله دخی اك متمدنی « روستوف ایدی » « روستوف » ازاق دکزی کنارنده خایلی معمور بر شهر اولوب اهالیسی اکثریتله ارمنی‌در . « روستوف » دن صکرا ، کوزل مسجدلر ومناره‌جیکلرله بر تواضع وشعر لطیف ایچنده ، بو مستبد ومتعصب مملکتك کنارلرنده ، شوراسنده بوراسنده‌کی کوچوك چرکس کویلرینك منظره‌سی بزم روح محروریمزده بر فرح ونشاط احیا ایتدی ؛ حسیات اسلامیه‌مزی اوقشادی .

دنیانك هیچ بر طرفنده ایشیدلمامش وکورلمه‌مش بر حال : روستوفدن صوکرا شمندوفرك سرعتلی کیتمه‌سی

ایچون یولجیلردن براجرت سرعت طوپلادیلر بواجرتله قازانیلمش سرعتله درت کون قوشدقدن صو کرا ، سمالره یوکسلمش نفت اوجاقلری باجالرینك یاقینلرندن کچه‌رك با کویه داخل اولدق .

« با کو » ده « مهما نخانهٔ اسلامیه » نامنده‌کی اوتله ایندك . بو تمیز ، منتظم ، حتی مزین براوتل که : اسماعیل افندی نامنده برصاحب غیرتك همتیله وجود بولمش . واومرتبه‌یه کلمش اولمقدن باشقا اسمندن دخی اکلاشیله‌جغی وجهله اخوان دینمز ایچون مقصد مقدس اخوتی احتوا ایتمسی آیریجه باعث افتخار وسرور اولمقده‌در .

« با کو » بحرخزر کنارنده ، « ایه شه‌رون » شبه جزیره‌سی اوزرنده برشهر قدیم اولوب تخمیناً ۱۵۰,۰۰۰ قدر نفوسی جامع‌در . تجارتی نفت اوجاقلری اخراجاتیله پك زیاده ترقی وتوسع ایتمشدر . با کولیلرك همان جمله‌سی تورکجه قونوشورلر . روسلرك با کوده نفوسی دیکریرلره نسبتاً آزدر . بورا اسلاملری زنده ، حساس ، حمیتلی انسانلردر . بعض ارباب غیرت وحمیتك همت تشبثه‌لریله با کوده معارف اسلامیه برانبساط مهم کوسترمکده‌در . طرف طرف معارف ومعلمین جمعیتلرینك فعالیت مخصوصه‌سی بزی حیرتده براقمشدر . با کوده برقاچ‌ده تورکجه غزته نشرایدلمکده‌در . بوغزته‌لرك واومعارف

وترقی حرکاتننك مرجع و متشبثلری محترم دوقتور حسین بکلر ، احمدبك اغایف ، ودوقتور قره‌بك وسائره كبی اصحاب حمیت وعرفاندر . وخاصة حاجی زین العابدین بکك نقداً ومتوالیاً وقوع بولان همّمات فدا کاریسی جداً سزاوار تبریك وتقدیردر .

اشبو اسملرینی ذکر ایتمکدن ، برحظ ادای شکران دویدیغم ذوات کرام ، باکوده بولندیغمز مدتجه حقمزده پك زیاده ابراز آثار مهماننوازی ایتدیلر ؛ وبر اقشـام قلوبك آلت صالوننده ، نام عاجزانه‌مزه بر دعوت مخصوصه ، بر اقشـام طعامی یاپارق ، هپمزی ، غربت وسفر غریبانه تأثیری ایچنده غریق منت وشکران ایتدیلر . اشـبو ضیافتده احمد بك اغایفك ، دوقتـور حسـین بکك ، وقره‌بکك نطقلری ، اسـتقبال اسلام حقنـده ، پیدا وناپیدا ، وقت وقت تنور ایدن غایهٔ خیالیمزی برشعشعهٔ لطیفه ایله رخشان ایتدی .

باکوده بوقدر مدت قالمقله ، باشـقا بریوله صاپمش اولان چانطه‌لریمزی ، واوده ساده اونلری تحری ایدن ارقاداشمز رضابکی بکله‌مکده ایدك . نهایت اوده کلدی . بوراده اخوان دین وحمیته ایفای وداع ایتمك ایچون بز دخی اونلری دعوت ایتدك . وداعمز مؤثر وحزین اولدی . وحین اجتماعده ، شاعر کزیده طلوعات احمد

کمال بکك نطق منظومی هپمزی مست ایتدی. و آتیده کی ورقه‌نك جملهٔ امضا ایدلمسی ، بوتون روحلریمزی بر غلیان صمیمیٔ حمیتله دلسیر ایتدی .

عربی ۱۳۲۵ ، ۱۹۰۷ افرنجی ـ (۷۱۳۲۷ ی.)
بازار ـ یوم الاحد ـ یکشنبه

بوتاریخی توحید اتراك تاریخی عد ایتدك. آسیایه طوغرو عثمانلی افکار حره‌سنك جریانی بوقاریده‌کی تاریخدن باشلادی. بوتاریخی مبدأ اتخاذ ایتمکده مجتمعاً حاضر بولنانلر :

احمدکمال ، احمد آقایف ، حسنی ، م . هـ ، ع ، ح ، ا . بك ح ، محمدحسین ، محمد رضا ، علی حسین ، ب بك آ ، محمد فضلی

باکودن ، اون آلتی کون صکره بر آقشام اوزری « قرادنووسقه » لجمك اوزره واپوز بیلتلریمزی آلدق . تولون ، ایکنجی موقع ۸,۵۰ روبله‌در . او زمانلرده روسیه قزل‌قانلر ایچنده‌یوزمکده اولدیغی ایچون قاماره‌ده ایکن ایکی روس پولیسی کله‌رك قاپا ، وحشی شاقلاپانلقلرله اشیامزی واوستومزی باشمزی تحری ایتمشلردی که : بوصورتله تحری وتعقیبه روسیه‌دن بشقه هیچ برطرفده ، حتی هیچ برحکومت مستبده دیارنده تصادف ایدیله‌مز. بیندیکمز اوفاق واپور ، حزر ـــ غاسپی دکزینك اك اوفاق دالغه‌لرندن بیله متأثر اولارق چالقانیوردی . نهایت ، بو اوفاق کمینك ایچنده بعض وحشتلر ، برچوق

چالقانمقلر کچیردکدن صوکره ایرتسی کونی ساعت اونده « قرادنووسق » ه یاناشدق . « قرادنووسق » بحر حزر کنارنده تورکستان شمندوفریله اسیای وسطایه مربوط یکی وکوچك برشهردر . اوفاق برده کورفزی واردر. واپورلر احشاب ریختمه یاناشیر . شهر غایت سس سز وسکونت ایچنده‌در .

ریختمه چیقار چیقمازشمندوفر ایستاسیونه کیده‌رك « مرو » ایچون بیلتلریمزی آلدق ؛ بورادن « مرو » ه قدر ایکنجی موقع ½ ١١ روبله‌در .

ترن ، آنا یوردمز اولان بومقدس یرلری کچرکن ، سیاه چادر شکلنده واسع اووالرده تورکمن قولبه‌لری حسیات عمیقهٔ ملیه‌مزی تهزیز ایده‌رك بومبارك وعظیم یرلرك روسیه کبی برحکومت مستبده ألنده مضطرب ومقهور قالمه‌سنه ألملر چکیوردق ...

کذرکاهلرده چای بقال وسائر صاتیجیلرك اکثریسی ارمنی ایدی . بعضاً روسلرك سیاسته تورکستانه هجرت ایتدیردکلری اوفاق موسقوف کویلرینه تصادف اولونیوردی .

ایکی کون صکرا برآقشام « مرو » ه واصل اوتل دوفرانس ، مسافر اولدق روسیه‌ده هرهانکی براوتله اینیلنجه ایلك ایش پساپورط صورمه‌سیدر . پساپورطسز

بریولجی‌یی هیچ براوتل قبول ایده‌مز. بوسببله مراجعت ایدن اوتلجی‌یه پ. اپورطلریمزی ویردك. بواوتل اولدقجه تمیزجه، ولوقانطه‌سی روس ضابطاننك اجتماعگاهی ایدی.

« مرو » افغانستان وایران حدودلری کیروسنده، افغانستان حدودی اوزرنده‌کی « قوشق » موقع عسکریسنه برشمندوفرله مربوط اولدیغی ایچون اهمیت عسکریه‌سی پك زیاده‌در.

هنوز مبانیٔ عالیهٔ مدنیه ایله تزین ایده‌مه‌مش اولان « مرو » بومحرومیته رغماً تجارتجه حائز قابلیت اولوب جاده‌لری کنیش، وبوتون جاده‌لرك ایکی طرفی کوزل اشجار مغروسه ایله ودائمی الجریان اوفاق دره‌جکلرله جداً دلفریبدر جاده‌لر، قالدیرمسز، طوپراقدر. « مرو » ك «مرغاب» نهری کوپروسنك کنارنده، طبقی آناطولی بازارلرینه مشابه برپازاری واردر: جوار کویلردن آلیش ویریش ایچون کلن سواری تورکمنلرینك اطوار وحرکات دلیرانه‌لرینی سیر ایتمك قلوب مردانه‌یه برحس احترام ویرمکدن خالی قالماز. و بواهالی لسان مادر ذادلرینی محافظه ایتمشلر دائما تورکجه‌قونوشورلر روسجه بیلنلری پك نادردر. تجارت، بوراده دخی قسماً ارمنیلرك اللرنده‌در.

« مرو » ه وصولمزك ایرته‌سی کونی آرقداشلریمز دن ایکیسی پولیسه مراجعت ایدرك، پساپورطلریمزی

طلب ایتمش ، وهرنه قدر یساپورطلریمز « مشهد » ه ایسه‌ده ایرانده اختلال بولوندیغی وایران ایله حکومت عثمانیه بیننده جریان ایدن حدود منازعاتی‌ده ، تورك اولمامز مناسبتیله بزلری دوشوندوره‌جکی جهتله اویله امنیتسز بر یره کیرمکه جسارت ایده‌مدیکمزی وبناءً علیه قوشق طریقیله افغانستاندن هندوستانه کچه‌جکمزی سویله‌مشلردی .

پولیس مدیری جوابنده : مرو خطی صرف عسکری بر یول اولوب اورادن کچملك قابل اولامایاجغنی ، وقرادنووسقك بوطرفنده سیاحت ایسه حربیه نظارتنك امر ومساعده‌سنه تابع بولندیغنی بوسببله بزلرك « مرو » ه قدر ناصل کله‌بیلدیکمزه حیرت ایتدیکنی سویله‌مش ، تورکستان والیسی عشق آبادده بولوندیغندن مساعده‌سنی آلمق اوزره مراجعت ایتمك الزم اولدیغنی علاوه ایتمشدی . وبرایکیمز بوایش ضمننده عشق آباده کیدر ایسه‌ك ، « مرو » ده قالاجق دیکرلریمزك ضبطیه نظارتی آلتنده طوتولاجغنی کتم ایتمه‌دی او آقشام ، آرقداشلریمزدن حسنی بك ایله ماکینیست رضا بك بوایش ایچون عشق آباده کیتدیلر . اشبو پولیس وقعه‌سندن صوکرا ، ودرعقب شیوعیله هرکس بزه تحف باقمغه باشلادیلر .

او آقشام اوتلده ، طربزونلی روم وطنداشلریمزدن ،

بریسیله کوروشمشدك . بو همشهری وقتیله قفقاس دمیر یولنده ماکنه‌جیلك ایدوب مؤخراً چیقارلمش شیمدی‌ده طاشکندده فرونلری تسخین ایچون بر نوع غازاوجاقلری اعمالیله و بو اوجاقلردن مروده طابورلره صاتمق واستعمالنی اوکرتمك ایله بورالرده بولوندیغنی واشتغال ایتدیکنی سویله‌مش ایدی. بوذات قوشقدن کچه‌جکمزی اکلاینجه قوشقه دائر بعض شیلر سویله‌مش و بزم حیرتمزه جواباً : هر وقت بو یولدن تورکلر کچر بونلر اکمکجیلك وسائر ایشلرله مشغولدرلر ، اونلر دائما بورالرده‌درلر اونك ایچون اونلری کیمسه منع ایتمز . فقط سزك قیافتکز وحرکاتکز روسلری قورقوتدی . اکر او اکمکجیلرك حال وقیافتنده کلمش اولسه‌یدیکز کیمسه‌نك نظر دقتنی جلب ایتمز ومشکلاته اوغرامز ایدیکز . دیمشدی .

آرقداشلرك عشق آباده حرکتندن صوکره مروده ایکی کون قالمش و بر آقشام کلیکز .. مآلنده بر تلغراف آلمش اولدیغمزدن آرتق مرودن قوشق طریقیله کیدمکلکمز امکانسز اولدی : واو آقشام حرکت ایده‌رك عشق آباده چیقدق . (Grand Hôtel) ده آرقاداشلریمزله بولوشدق .

بزدن اول عشق آباده‌کلن آرقداشلر ، والینك آدملرندن ترك برذاته تصادف ایتمشلر . او ترك ذوات :

بوتشبثكزثمره‌سز قالاجقدر. زيرا: روسلر اوزادن
،كيمسه‌يى كچيرمزلر، والى‌يه سويله‌يه‌جك اولورسه‌كز،
مطلقا پترسبورغه تلغراف چكه‌جك؛ اوتلغرافك جوابنى
آلنجه‌يه‌قدر سزده بورالرده پريشان اولاجق سكز
أيسى ينه ايران طريقنى ترجيح ايتمكدر. ديمش، وبو
سببله‌ايران‌طريقنى‌طوتدق ذاتاً قاهره‌ده‌ايكن بر آرقداش،
بزه بوجهتى اخطارايتمش اولديغى‌ايچون پساپورطلريمزى
احتياطاً روسيه طريقيله مشهده قدر آلمشدق»
عشق آباد، بيوك، يوللرى وسائر مبانى و آثار
مدنيه‌سيله يكى برشهراولوب، اهميت تجاريه وعسكريه‌سى
ايله‌ده شايان ذكر ايسه‌ده بوتون بو جهتده مخصوص
سكوننتدن حصه‌داردر.
توركستان‌وسطى واليسنك‌مقرى، وايران حدودينه
يك يقين اولديغى جهتله‌ده عشق آباد برموقع عسكريدر.
توركستان طابورلرينك برچوغى بوراده اولوب؛ شهر،
قطعياً عارضه‌سز براراضيده بنا ايدلمشدر. واهاليسنك
قسم اعظمى ايرانلى، توركمن، روس‌در»
عشق آباده اوچ كون قالارق ايشلريمزى بيتيردك
صوكرا، دائما عشق آباد ايله مشهد بيننده سفر ياپان
آرابه‌لردن برآرابه كرالەدق.
عشق آباددن ايران حدودينه قدر اولدقجه منتظم

شوسـه اوزرنده آرابه‌مز طی طریق ایتمکه باشـلادی . حدوده یاقلاشنجه یول ، تعوج ایتدی ، مرتفع داغ وتپه‌لری آشمغه مجبور قالدی .

آرابه شرکتلری یولده منزللرده‌کی دیکر حیوانلری آلارق ، دائمـا یکی قوتله یوله دوام ایدییورلردی . واوتپه‌لرده کچیردیکمز سیاه کیجه‌لری شدتلی ، بی انصاف صوؤقلر خالا خاطرمده‌درکه متصـل و اصلا نسبتسز یوکسك و آلچاق انیش وچیقیشلرده آرابه‌مزك صارصینتیسی آرابه ایچنده هپمزی بر صـدمهٔ مدهشه ایله بری بریمزه چارپیور ، صانکه بر تهلکه صاعتلری کچیرمکده اولد-یغمزی اخطار ایدییوردی .

نهایت ، طبقی حیاتده اولدیغی کبی اویله چارپیشه‌اووروشه روس کومروکنه واصل اولابیلدك ، پسـاپورطلریمزی ویزه ایتدیردك .

بوراسی ، اوفاق کویلر ، عسـکری باراقه‌لری ، باروتخانه ، مدافعه‌یه الویریشلی اسـکی اصولده قیشـله‌لر ، تلغراف وتلفون خطوطی ایله ، حقیقهٔ بر حدود اولدیغنی کوستریبوردی .

بورادن آیریلنجه بیطرف منطقـه‌یه کیردك ؛ فقط یولك بربادلغی‌ده ، بوارض یکسـده تضاعف ایدییوردی . اوچ ساعت صوکرا ایران کمرکنه واصل اولدق . بورایه

قادار کچدیکمز اراضیده عسکره وعسکرلکه دائر هیچ برشی کورمه‌دك . ایران حدودنده قارشـمزه برباد بر خرابه ، پژمرده وخراب برشخص چیقدی . بوشخص پژمرده ایران کومروکجیسی ایمش ؛ اشیالریمزی معاینه ایتدی . او آقشامی واو کیجه‌یی بوراده کچیرمکه مجبور اولدق . پنجره‌لری قیریق ، قاپیسی یارم ، طوپراق بریر اوداسنه یرلشدك . بوتون شوکوچك سیاحتمزده بورایه قادار ، بویله سفیل بریر ، بویله سفیل برکیجه کچیرمه‌مشدك . آقشـام کومروك مأموری ، معـاینه ایچون پسـاپورطلریمزی ایسته‌مشیدی ؛ براز صوکرا بزی‌ده جلب‌ایتدی . چونکه پساپورطلریمزی ایران قونسلوسنه تصدیق ایتدیره‌مشدك . قاراناق قاپیلردن کچه‌رك ، اما حیوان آخیرینه بکزه‌ین بریره ادخال ایدلدك ، طبیعی ، آغاج کووده‌لرندن ولایعد اوروجك یووالریله مسـتور طاوانلی بودائره رسمیه‌یه کیردیکمز زمان ، میرزا افندی ماصه‌سی باشـنده احترام ایله داورانه‌رق ، بزی قبـول ایتدی ، واوطورمق ایچون یرکوسـتردی . اصل باش مأمور ، یوکسکجه برقاپیدن کورونن دیکر براوداده کمال عظمت شرقیه‌ایله اوطورمش نارکیله‌سیله مشغول ایدی ؛ بزلری نظر مغرور ایله کوزدن کچیردی .

کاتب افندی ، خارجدن ممالك دولت علیـهٔ ایرانه

کیره‌جکلرك ، ایران قانونی موجبنجه ، پسـاپورطلرینی ایران قونسلوسـلرینه ویزه ایتدیرمه‌لری لازم اولدیغنـه وعکس حالده ایکی مثلی خرج ویرمه‌لری اقتضا ایتدیکنه دائر بر امرنامه اوقودی . بزده پاره‌لری چـوزولدك . شـیمدی آرتق بوجزای نقـدی کیفیله اوبر اودامزده والیزلریمزه یاصلانه‌رق فقط اصلا اویومایارق ، صفا آلود بر کیجه کچیردك ! فجرله برابر آرابه‌جی حیوانلری قوشدی . بزده اوقسـوت انکیز بایقوش یواسـندن وقتبدن اول چیقدق . یوله دوزولدك .

روسلرك ١٨٨٠ ـ ١٨٨١ ده تورکستان وسطاده تورکمنلره قارشی آچدقلری محاربات خونریزانه‌ده وتکه ـ لیلرك قوتلرینه نظراً پك زیاده قوته اولان جنرال سقوبلف قوماندا سنده‌کی اردونی سوق ایدرکن تورکمنلر طرفندن اوغرادیغی هجمات ومدافعات متینه‌یه حتی دوچار محاصره اولان تورکمنلرك خروج حرکتلرنده جنرال پتروسـه ویچ کبی قوماندانلر ضایع ایتمك راده‌لرنده‌کی تلفاته قارشی ، اوراده تحدید حدوده قرار ویرمشلر ؛ وتمدید حدوددن صوکرا خراسـان ایله تورکسـتان تجارتنی تأمین وتزیید ایچون بر آرابه یولی آچمشـلردر . اویول ، ایشته شمدی بزی سمت مطلوبه کوتورن بویولدر .

باجگراندن صوکرا یول ، برمثلی داها برباد لاشدی .
اوکله اوزری « قوچان » ه کلدك ، آرابه‌نك حیوانلری دکیشدیرلدی ؛ برقاچ ساعت استراحتدن صوکرا تکرار یوله چیقدق . کنیش شوسه‌نك دونك نقطه‌سنده ، الحاق بردام اوستنده برداوول دومبه‌لك ، برده اسمنی بیلمه‌دیکم برمتره قادار اوزونلقده ، آلت طرفی بوروشکلنده اوزون نقره ترنم ایله بایرامی اعلان وتبشیر ایدن بش کیشیلك عجیب برهیأت سازنده‌یه تصادف ایتدك . « قوچان » دن صوکراده خاطری صاییلیر . دره‌لری تپه‌لری آشدق . هیچ برمنزلده ایکی ساعتدن زیاده قالمایارق عشق آباددن مشهده قادار طی رحال ایتدك .

مشهد ، طوپراق برقلعه ایله محصور اولوب بوقلعه‌لرده ، برقاچ قاپینك اوزرنده ، بکتاشی کلاهنه مشابه ایران طرز معماریسنده اشکال ایله نهایتله‌نن ایکی ستون ، جالب نظردر . قاپیدن کیرنجه دوغرو کومروك ویساپورط دائره‌سنه — که برخانك خانجی اوداسندن عبارتدر . — کلدك . اشیالریمز وکاغدلریمز تفتیش اولونمشدی .
اوراده ، تورکچه بیلن برقاچ کیشی‌یه تصادف ایتدك : اجنبی اولدیغمز ایچون ، براوتل صورمقده ایکن ، سیاه صاریقلی ، برایران اخوندی : — أوت بویورك ... دیه بزی آلدی ؛ برخانه‌یه کوتوردی . بزی کوتورن اخوند ، سید عباس ،

افغانستان امیرینك بیوك مخدوملری عنایة‌اه خان معین‌السلطنة حضرتلری

وبرادری حسین که بونلرە زیارتجی دینیلیرایمش ؛ وأولرینك برقسمنی بزم کبی ظهورایدن یولجیلری قبول ایتمکه تخصیص ایتمشلر . بوأوه کلنجه‌یه‌قادار کچمش اولدیغمز دار وبرباد سوقاقلر ، ومائل انهدام ، بری برینه‌دایانمش دیوارلر ، حاصلی بوتون مشهوداولان‌شیلر ، اوقادار قسوت‌انکیز ، بومشهد مقدس‌ك مدنیتی حقنده فکرلریمزده برحزن وألم ، بررنج سقوط حاصل ایتمشدی .. بو ، اوتل ، دیه‌ کتیرلدیکمز خانهٔقسوت‌مدارده ، یره یاییلمش برصوفره بزی اوزرنده ، معلوم عجم پیده‌لری ایله ، أت صوبی ، برأت یخنیسی داها بیلمم‌نه‌دن‌عبارت ، وهپمزك‌صوایچمه‌مزنك برچاناق‌احتوا ایدن،بر آقشام‌یمکی‌یدك که: ایکرندیریجی برعشه ویرن‌خاطره‌سی الآن باقیدر ؛ جناب سیدعباس خان ـ لطفاً ـ صوفره‌مزی تشریف ایتمش ایدی . عجم پیده‌لرینی‌أت‌صوینه‌دوغرادق ؛ ـ حالا تعجب‌ایدییورم ـ بیلمم ناصل ، قاشیقسیز اوله‌رق بوعجم پیده‌لی أت صوینی ییدك وایچدك . وبوطرزیمك‌ییمك ، آرتق مشهدمقدسدن باشلامشدی . آقشام (مهمانخانه) صاحبنك‌دیکر برادری سید حسین خان کلدی ، کمال جدیتله بر آز کوروشدکدن صکرا ، زیارتجیلر بولوندیغندن بحث ایده‌رك چکیلوب کیتدی ... یاتمق‌زمانی‌کلنجه‌عباس‌خان ینه ظهور ایده‌رك بورایه کلن زوار یاتاقلرینی برابر کتیریراولدقلری وبو ،

عادت اولارق قالدیغی ایچون فضله یاتاقلری بولونمادیغنی ، بناءً علیه بونلرله اکتفا ایدیله‌سنی رجا مقدمه‌سیله برقاچ یورغان وایکی یاتاق براقدی . بزم ده ذاتاً بطانیه‌لریمز اولدیغی ایچون : پك اعلا ، بونلر فضله‌در بیله .... دیه بیله‌رك ، اورایه قادارکی حیاتك تبدل ایتمش تحف برکیجه کچیره‌رك کولوشدك .. وبو ، ایچینه کیره‌جکمز ، یاشایشك ، اوقادار یکی که : ابتدائی ، مقدمه ، عتبهٔ حیات ابتدائیه‌یه وضع قدم ایتمش اولدق .

ایرته‌سی صباح ، امام رضا حضرتلرینی زیارت ایتمك ارزوسی واردی . اولا حمامه کیتمك ، بورایه قادارکی یولجیلغك توزندن طوپراغندن ، لوثیـاتندن تمیزلنمك ایسته‌یوردق . بزم اغایه اولا بونی سویله‌دك . ایکی برادر ، عباس وحسین خانلر اوکمزه دوشـدیلر ، حمامه واصل وداخل اولدق . بوحمام ، پك باشقا برحمامدی : مدخل ، طبقی بزم حماملر کبی ، صویوناجق مختلف محللر ، ایکی اوچ آیاق مردیون ایله زمیندن یوکسلك ... قاپی‌یه یاقین قاصه باشنده حمامجی اورته‌ده اوفاق بر حوض ... حمامك اصـلی ییقانیـلاجق ایچریسی‌ده ، یالکز صویونولاجق یرلری اولمایارق طیشاریسی کبی ، کیردك ... برحوض که : ایچنده‌کی صو ، صابون کوپوکلریله قیل پارچه‌لریله ملوث ، وایچنده ایکی اوچ کیشی ، داها دیبه ایتمش ، هیچ اولمازسه

کوروئمز قالمش ملوثاتی أل واياق حرکتلريله صويك سطحنه چيقاريپورلر.. دلاك بزه بوحوضی کوستره‌رك :
ـ بويورك بورادہ‌ییقانه‌جقسکز.. دیدی . وبو آنده : ـ
أی ديوژه‌ن نرده‌سك ، کل سويله : بورادن چيقنجه نره‌ده تميزله‌نه‌جکز !.. فرياديله باغيرمق ايسته‌دم ...

بوبرباد حوضه کيرمه‌دك. ودلاك ، فقط کمال تعجبله بزه قوغه‌لرله صيجاق، صوؤق‌صو کتيردی، هپمزی برر برر ييقادی ، تميزله‌دی . حمامه کيررکن وچيقاركن نعلين کيمك عادتی‌ده يوق کبی : کيررکن يالين آياق ، چيقاركن‌ده حوض باشنه‌قادار يالين آياق.. حوض باشنده آياقار حوضه صوقولوب چيقارلدقدن صوکرا نعلينلر کيله‌جك .. وبويله ياپيلمازسه تميزله‌نيلمش عد ايديله‌مز ايمش!.. بونی‌دخی قبول ايده‌مه‌دك، ونعلينلريمزی کيدك ..

حمامدن چيقنجه ، امام رضا حضرتلرينك زيارتنه کيتدك : کوزل بنا ايديلمش برجامع ، حوليسنه کيردکدن صوکرا ، تکرار برقاپيدن کيره‌رك اصل زيارته داخل اولوناجق قپونك مواجهه‌سنده بولونولوپور . بوراده ايکی قاپيجی اوطورمش ... بزم زيارتجی سيد حسين أکيله‌رك قاپينك أشيکنی اوپدی. بزده‌بالمجبوريه برحرکت تمايل کوستردك . وايچری کيره‌جکمز صيراده ،قاپيجيلر،

صانکه مقطوع ، تیاترو دخولیه‌سی کبی ، پاره ویرلمه‌دن ایچری کیرمك قابل اولمادیغنی عارسز برافاده ایله اکلاتدیلر.
بویله مقدس ومحترم برزیارتکاهده منافع شخصیه ایله زواری تعجیزایدن بو آدملرك شوراجقده ایقاع مشکلات ایده‌جکنی دوشونه‌رك ، ایسته‌دکلری پاره‌یی ویرمه‌سنی سیدحسینه تنبیه‌ایده‌رك ، ایچری کیردك . تکرار برقاپیدن کیردك ، داها برقاچ قاپی‌یی‌ده کچدکدن صوکرا زیارت مقدسه‌نك بولوندیغی محله کیرنجه سید حسین اوقومغه ، وبزده اونك اوقودیغنی تکرار ایتمکه باشلادق . بویله دعالر اوقویارق مرقد مقدسك درت طرفنی دولاشدق . صندوقه‌یه یاقلاشه‌رق اوراده‌دخی دعا ایتدك . بواثناده تربه‌دار اولان اخوند صاحب ته‌په‌مزه بیتدی . بزه ارائهٔ طریق ایتدی ، وبعدالزیاره پاره آلینماسی لازم اولان یری‌ده کوستردی !. بزده هیچ ایران پاره‌سی یوقدی ، بناءً علیه بیمز ایچون برکاغده صارارق براقدیغمز برانکلیز لیراسنی ، تربه‌داراخوندصاحب ، برسرعت مخصوصه ایله قاپاراق جیبنه ایندیرمکده قصور ایتمه‌دی . کیررکن وچیقارکن قارماقاریشیق البسه‌لی ، یرلره قاپانمش نیازات وتضرعاتده بولونان برچوق زیارتجیلره تصادف ایتدك . بونلردن جوش وخروشه کله‌رك آغلایانلر ، باغیرانلر ، یاناویر !.. دیه بوتون برآوازایله‌حایقیرانلر واردی .

بورادن صوکرا، دیکر کوروله‌جك یرلری‌ده کوردك بورَاده شایان ذکر برشی‌وار : تربه وجامع الکتریق ایله تنویر ایدلمکده‌درکه : مرحوم مظفرالدین شاه زماننده تأسیس اولونمش، وشاه مشارالیه امام رضا حضرتلرینك چراغجیسی اولدیغنی مشعر خط زرین ایله یازلمش بر لوحه‌یی دیواره تعلیق ایتدیرمشدر.

امام حضرتلرینك التون کلیدینی ـ که بونی هرکس کوره‌مزمش!ـ دخی لطفاً کوستردیلر ... زیارت ایتدك؛ حریفلر اوقادارقورنازکه نه‌اولورسه اولسون اولا اوپوب اوندن صوکرا ویرییورلر ... طبیعیدرکه اواویله یاپنجه آلان آدمك دخی اونا تبعیت ایتمه‌سی لازم اولور .

اوندن‌صوکرا، سوپورکه‌جیلر، بزده قرآن اوقودق، دیه، پاره ایسته‌ینلرك ، کل صویی سرپه‌رك آرقه‌مزدن قوشان حافظلرك حد وحسابی یوقدر ... هپ‌سید حسنه حواله ایدرك حشراتك اللرندن یاقایی‌صییرمش؛ براسلوب ایله‌طیشاری فرلایارق أوه قاچمشدق ....

مشهد مقدسك چارشوسنی، حمامه‌کیدرکن کوردك . اوزری قپالی ، بدستان کبی ، قدیم اصولده . ذاتاً مشهدده قدیم اولمایان یالکز امام رضا حضرتلرینك زیارتکاهلرنده‌کی الکتریق تنویراتیدر ...

مشهدده یدی‌کون قالدق. لکن یدی کون طرفنده

حمام زیارتدن باشقا بر یره چیقمادق . آرقاداشلردن رضابك
ومحمد افندی بر آز بازاره چیقمق ایسته دیلر ؛ مشهدده
امام رضا حضرتلرینك تربه سنه کیده جك یولده ؛ بازار
داخلنده بر بیوك زنجیر وار ، بو زنجیر حدودی ارئه
ایدر ، یعنی اوردن اوته یه خرستیان اولانلر گچه مزلر ؛
بزم آرقاداشلر ، زنجیری گچمشلر ، ایرانیلر فیتیلی آلمش ،
متعصبین کمال حدتله ، فقط بر ر ایکیشر طوپلانمغه ،
کیدرك بویوجك برقالاباليق اولمغه ، تك توك حرکات
واشارات تهدیدیه ، باشلامشلر . برکت ویرسین که
دائرهٔ تهدیدن فیرلایارق ، تجاوزه تصدی ایدن اولمامش ؛
اگر برکشی تصدیٔ تجاوز ایتمش اولسه ایمش ، یدرك
پاره قدارلغنی آکلاتیلنجه یه قادار ، او بیکلرجه کیشینك
ضربه لری آلتنده محو اولمق پك زیاده ممکندی . بر تقریب
ایله اشبو تهدیدات اورته سندن قورتولمغه موفق اولمشلر ،
بر پولیس رفاقتنده أوه کلدیلر . فقط ینه پاره مسأله سی...
بو اعلان پولیسه ده برقاچ پاره ویره رك صاوشملر... آرقداشلر
بوحمد اولسون آشیردقلری بادره دن فوق العاده هیجان
وتأثر ایچنده ایدیلر... وعباس خان : بن سزه دیمه دممی ؟
بوراده سوقاغه چیقیلماز !.. اهالی وحشیدر . دی یه
زمیننده برچوق اخطارانده وحکایاتده بولونمغه پك مساعد
بر زمین قازانمشدی ....

آقشام ، آرتق مجبوریت حس ایتدك : سیدحسینه افغانه کیده‌جکمزی ، بزه مشهدده‌کی افغان مأمورینی بولیویرمه‌سنی سویله‌دك . او تاریخده امیر حضرتلری افغانستانیدور وتفتیش ایله هراتده توقف ایتمش اولدیغندن مشهدده‌کی افغان تجارت مأموری ، امیر حضرتلرینه ملاقی اولمق اوزره هراته کیتمش یرینه وکالةً تاج محمد اسمنده ، لیاقتسز ، وقیافتسز بر آدمی براقمش..

پك زیاده قیلیق وقیافت دوشکونی اولان بو آدم ، سید حسینك سوقیله برکون کلدی ؛ حامل اولدیغمز فرمانی کوستردك . حضرت وکیل نادان ونااهل اولدیغی ایچون بزی تدقیقات زائده ایله صیقمقدن صیقیلمادی : اسلام اولوب اولمادیغمزی تحقیق ایچون بزه نماز سوره‌لرینی اوقوتدی ، قرآن اوقوتدی ، المزده‌کی فرمانك تصنیع ایدلمش برشی اولوب اولمادیغنی موشکافانه تدقیق ایتدی !.. نهایت ایسته‌دیکی قناعتی حاصل ایده‌بیلمش اولمالی ایدی که: تاج محمدخان حیوان کراجیسی ایچون لازم اولان کاغدی ویردی . شاید بویله برکاغد الماملش اولسه افغان حدودندن ایچرو کیرمك شویله طورسون بورایه قدر کیتمك بیله قابل اولماز .

حرکت ایتمك اوزره ایدك ؛ ناکاه امام حضرتلرینك بویوك تربه‌داری ، شاکردی ایله زیارتمزه کلدی ؛ حضرت

امامك كوهی خط ايله يازلمش برقرآن كريمی زيارت ايتديردی : هندوستانه كيتديكندن ، اوراده كنديسنه برچوق پاره‌لر ويرلديكندن وداها برچوق ماصاللردن كمال عظمتله بحث ايتدكدن صوكرا بوقرآن كريمی حتی كورمك بيله هرقوله نصيب دكل ايسه‌ده مجرد بزم خاطريمز ايچون يانمزه قادار كلمك وكتيرمك زحمتنی اسيركه‌مه‌ديكنی ، اوقادار طاتسز مبالغه‌لرله اكلاندی ، اكلاتدی كه . . . نهايت حريفك ألندن قورتولمق ايچون ايكی ليرا فداسندن باشقا چاره‌مز قالمادی .

يدی كون صوكرا برصباح سوار اولارق يوله چيقدق . مشهددن افغانستان حدودينه قادار اولان يول پك جزئی عارضه‌ليدر . مشهددن صوكرا برنجی منزل ، « سنك بصد » ديدكلری كاربانسر ايدركه ، بويوك بركاركير ايله قاريشيق اسكی قلعه‌لر طرزنده بنا ايدلمشدر . واصل اولديغمز آقشام ، بوبش آلتی كيشی‌يی آلابيله‌جك برحجره‌ده ، حيوانلر ايله برابر ، كيجه‌يی كچيردك . صانكه ، باشی بوش براقلمش دوه‌لر ، بزم سفالتمزی سيرايديورلرکبی ايديلر . . . ايرته‌سی كونی صباحلين حركت ايتدك ، آلتی فرسخ يول قطع ايده‌رك « فريمان » ه كلدك . بوراسی‌ده اوراسی كبيدر . بورادن صوكرا هردوردر بشر ساعت مسافه‌ده‌كی « كارزنو » ، « اسماعيل آباد »

« عباس آباد » كاربانسز ايلريني كچدك ؛ ايرانك صوك مرحله‌سی ، حدود باشی اولان « كازيز »ه واصل اولدق؛ ايران كومرككی دخی بورا‌ده‌در . « كازيزنو »دن صوكرا كی جوار كويلرك اهاليسی تاتار ، وشيعی‌المذهب‌درلر . . .

حدودده تذكره‌لريمز يوقلاندی ، قيد ايدلدی ، اشيالريمز معاينه وتفتيش اولندی . بوراسی ديكر كويلره نسبتاً داها بويوك اولوب ، كومرك مأمورينك اوطورديغی اوك پنجره‌لرنده جام واردر !.. مأمور ، ارمنی ايدی . او كون ، بو ايشلری بيتيردكدن صوكرا يوله چيقدق ، بيطرف منطقه‌يی كچدك . اقشام اوزری ، افغان حدودی اوزرنده ايلك نقطه اولان « كافر قلعه »يه واصل اولدق . « كازير » دن بورايه قادار دورت فرسخ مسافه قطع ايتمشدك .

« كافر قلعه » بويوجك بر قلعه اولوب ، ايچنده ايكی يوز سواری آلابيله‌جك آخورلری ، ودائراً مادار اوده‌لری واردی . آقشام ، قلعه‌يه واصل اولديغمز زمان ، بزه بر كوستردیلر ، وبر كوسترن اون باشی ، ياخود چاوش ، يريمزده ايصينه بيلمه‌مز ايچون آتش دخی ياقديرمشدی . بورانك مأمورينه فرمانمزی كوستردك ، صباحه قارشی قوصاندن اورايه كيتمكلكمز ايچون خبر كلدی . صباحلين ايركندن ، اوچ سواری رفاقتيله قوصان ايچون يوله چيقدق . قوصان ، كافر قلعه‌دن صوكرا

برعسکری موقع اولوب ، بر بولوك سواریسی ، وحدود مأمورلری بوراده مقیمدر . اولدقجه واسع برقصبه‌در . قلعه‌لری ، بعض خرابه‌لری الآن موجوددر. بوراسی ماضیده دفعاتله تورکمن هجماتنه دوچار اولارق خراب اولمش ، تکرار بنا ایدلمش .

بزی دوغرو «حیدرخان» برینك أوینه ایندیردیلر. وبو بیت حیدرخان بریر اوداسندن عبارتدی. بزی کورن خلق ، شیمدی‌یه قادار کورمه‌دکلری برشیلر کورمش اولدقلری ایچون أولرندن چیقیورلر ، سیریمزه کلیورلردی .

آقشام ، « دفه‌دار » دینیلان برسواری اونباشیسی ، قایچیله قاصاطورەسیله یانمزه کلدی ، وکیجه‌یی بزمله برابر کچیردی . وبوندن باشقا برقاچ عسکر داها خدمتمزه تعیین اولوندی . بوراده اثر مهمانوازی کوردك .

« غلام نقشبند خان » حدود محافظی ، آق صاقاللی ، غایت ایی برملازم ، بر آقشام نامزه برضیافت ویردی . بو ضیافتده شرقه ، وافغانستانه مخصوص اصولده یمك ییدك . یدی کون بویله قالدق . نهایت هراتدن امر کلدی . بزده تکرار باشقا محافظلر ومهماندارلر ایله یوله چیقدق .

پهلوان کورەشدیرمك ، کوچه‌ك اویناتمق کبی شیلر ، قادین فیستانی وداها برطاقم قیافتلرله عادتا قارناوال

اكلنجه‌لرینه بکزه‌ین ، وفقط سویهٔ مدنیه‌لریله متناسب ملوث ، قارماقاریشیق اکلنجه‌لر افغان دیارنده دخی پك زیاده رواجده اولدیغنی استطراداً ذکر ایتمك لازمدر .

حرکتمزدن اوچ ساعت صوکرا «تیربول» ه واصل اولدق . بوراسی کومروك محلیدر . وبوراده بولونان مأمور، حقمزده پك زیاده نزاکت کوستردی . بوراده «قوصان» صویی اوزرنده مکمل ، فقط آرتق سنه‌لرك تأثیراتیله خراب برکوپرو واردرکه وقتیله انکلیزلرك یاپدیرمش اولدیغنی روایت ایدییورلر . بوندن صوکرا «رباط شباش» ده یوکسك برتپه‌ده‌کی کویده، غایت نظر آشوب منظره‌لی براوداده کیجه‌یی کچیردك . «رباط چرخه» کاربانسراینده‌ده برکیجه قالدق . وهراته اون دقیقه‌لق برکویده‌ده برکیجه‌یی کچیردك بوراده مشهد شهبندری عبداه خان ایله مشرف اولدق بو ذات نازك تربیه‌لی وقوفلی برذات‌ایدی مشهدده بولنه‌مدیغنه‌تأسف ایده‌رك اثر نزاکت کوسترمشدی . وبزم حیوانله کوچ کچیدیکمز یرلردن ارابه‌ایله کیده‌جکنی کمال حیرتله کوردك .

هرات

هرات شهری — هری روت نهرینك صاغنده منبت برواديده مبنی‌اولوب ١٣ عصرده انشا اولنمش‌اولان

مکمل بر جامعك اليوم پك قديم وغايت مصنع موزاييك، كوفی خطوط ايله مزين اولان يالكز التی منارەسنك حرابەسی موجوددر . نفوسی ٤٥,٠٠٠ روس موقع مستحكمی اولان قوشق بر كونلك مسافەدر. وحراساندن وروسيه هندوستانه كيدەجك مستولی اردولرك خط الحركاتی اوزرنده بولنديغندن اهميت عسكريەسی زيادەدر .

شهر دائراً مادار طوپراق برقلعه ايله محاطدر. قلعه درونده ايكی بيك قادار خانه واردر . شهر ، جواری پك زنكين ميوه باغچەلريله دولودر . هرات جوارندەكی لايعد زيارتكاهلر ميانندە ، حضرت عبدالله انصارك مدفن مباركلری دە واردر .

هراته داخل اولونجه ، دوغرو هرات أتابكنك اقامتكاهنه كوتورولدك . والی حضرتلريله مشرف اولدق. والی، بوجسيم دائرەنك ميدانه ناظر براوداسنده ، پنجرەيه ياقين ، مزين برميندر اوزرنده اوطورويور ايدی .

موسم قيش اولديغندن اوجاق يانيور ايدی. ومستطل الشكل اولان اودانك ميدانه باقان پنجرەسنه ناظر ديكر كوشەسنده برقاريوله واردی . والی ، محمد ثرور خان بزه بش دقيقه قادار ابذال التفات ايتدكدن صوكرا ، يورغون اولديغمزی تقدير ايدەرك استراحتمز ايچون مساعده ايتدی .

بوقوجه دائره‌ده، برطاقم معوج مردیونلردن اینه‌رك، برچوق قاپیلردن كچه‌رك بزه تخصیص اولونان یره داخل اولدق . بوراسی ، والی حضرتلرینك دربار یاپدقلری میدانه ناظر ، بویوجك برصالون اولوب ، قویو قیرمزی زمین اوزرینه یالدیزلرله منقش ایدی . وتأمین استراحتمز ایچون ممكن اولان اهمیتك دریغ ایدلمه‌دیكی كورونویور ایدی . یمكده بیله بزی كندیمزه براقمغی دوشونمشلردی .

یمك ، یره سریلمش مشینلی برصوفرا بزی اوزرنده ، دورت‌بش قاراوانه ، فقط هربری مختلف طرزده پیشیرلمش پیلاو ، برقاچ سبزه ، طورشو ، قاوون ، قارپوز .... موسمی اولمازینی حالده اوزوم و آرمود .... میوه تبسیلری كونده ایكی اوچ دفعه تبدیل اولنوردی . كزمكلكمز ایچون هربریمزه‌ده حیوان تخصیص ایدلمشدی . بوطرز مهمواننوازی مظهریتی ایچنده ، هراتده یدی كون قالدق . وبومدت ظرفنده لوازم سفریه‌مز احضار ایدلدی . بزه اورا لساننده پوست دیدكلری طوپوقلره قادار اوزون ، قویون پوستندن معمول كوركلر ویردیلر . افغانستانده بونوع كوركلر همان عمومی كیيدر ، چاریق ، یول ایچون یاتاق یاصدیق ، حاصلی هیچ برلازمهٔ سفریه‌مز اهمال ایدلمه‌دی . هرشیئی حاضرلادیلر .

بو بر هفته ظرفنده آقشاملری آتلره بینه‌رك هراتك قلعه‌سی خارجنده تنزه ایدردك ، بر كون ، والینك اوداسنك اوكنده‌كی میدانده بر طابور عسكر ، ادمان تعلیمی یاپمشدی ، عسكرك قیافتی خایلی منتظم ایدی . تعلیمك ختامنده نائب الحكومه محمد ثوورخان عسكره مؤثر بر نطق ویره‌رك هپسینه هدیهٔ نقدیه توزیع ایتدی . بوندن ، والی‌نك علوجنابی وسماحت شخصیه‌سی دخی شایان ذكر ایسه‌ده ، شو شكل وطرز عسكری جهتیله افغان حكومت اسلامیه‌سینك شوكت وقوتی استدلال ایدیله بیلیردی .

« هرات » ك أولری عربستانده اولدیغی كبی هپ طوپراقدر . چارشیسی ، اوستی قاپالی ، بدستان طرزنده اولوب اوفاق ، تفك ، غیرمنتظم دكانلر ، ودار سوقاقلردن عبارتدر بورا اهالیسی ، اجنبی نامیله همان هیچ كیمسه‌یی كورمه‌دكلرندن بزه پك زیاده حیرتلرله باقیورلردی . كزمكه چیقدیغمز وقت یانمزده‌كی اونباشی ، (خبردار) دیه سسله‌نه‌رك بوجم غفیر آراسندن بزه یول آچاردی . آرتق كون كلدی : اون سواری ، آشجی ، خدمتجی ، مكاره‌جی محافظ كبی برقافلهٔ محتشمه ایله ، ووالی محمد ثوورخانه بروداع احترام وتعظیمكاری‌یی ایفا ایده‌رك یوله چیقدق .

هراتدن كابله اوچ يول واردر . بونلردن بريسی تركستاندن؛ بريسی جنوبدن قندهار طرفندن، اوچنجيسی ده داغ يولی اولان هزاره جات جهتندن كچر .. هزاره جات يولی اولكيلره نظراً اداها كسديرمه‌در . كرك تورکستان وكرك قندهار طريقيله كابله قرق كونده كيدلديكی حالده هزاره جات يوليله ، هركون برمنزل يعنی : اوچ درت ساعت مسافه قطع ايديله‌رك يالكز ييرمی آلتی كونده واصل اولونويور . اك ياقين بولونمه‌سی حسبيله هزاره جات يولنی ترجيح ايتمشدك .

برنجی رباط ، هراتدن ايكی بوچوق ساعت صوكرا پل پير رباطی ايدی .

رباط : افغانستانده سركاری ، يعنی حكومت طرفندن انشا اولونمش كربانسر ايلردركه : پياده يوروييشی ايله علی الاكثر اوچرساعتلك مسافه‌لرده بنا ايدلمشلردر . هركاروان ، كونده بررباط قطع ايدر . قرق بش اللی متره مربعنده بولونان بوقوناقلر قاپيسندن داخل اولونجه صاغ وصولده كدامدار ، رباطده آرپه صامان ، وسائر ادوات صاتان وحكومت طرفندن معين صاتيجيلرك اودالری ، صوكرا ديكر برميدان اورته‌سنده برمسجد ، وبونی دائراً مادار اوفاق اوفاق اودالر وديكر طرفده آخورلر اشغال

وتوقيف نظر ایدرلرکه ، بر رباطی کورمش اولمق هپسنی کورمش اولمق کبیدر. چونکه : هپسی عینی شکل وحالده در . قاپیدن کیریلنجه دیوراده بر نظامنامه کورولور . بو نظامنامه ده یولجیلرك قیون، دوه کبی حیواناتك کیجه یی کچیرمك ایچون ویره جکی فیات مقدرلری محرردر . بوده یك جزئی برشیدر . افغانستانده هنوز موجود خان واوتل کبی مهمانخانه لره اولمادیغی ویوللرده باریناجق مسکنلر بولونمادیغی جهتله حکومتك بومؤسسه لری یولجیلره فوق العاده سهولت واستراحت تأمین ایتمکده درلر. بعضی رباطلرده جزئی عسکرده واردر. عینی زمانده بونلر، قلعه وظیفه سنی ده ایفا ایتمکده درلر، کاملاً طوپراق اولوب دیوارلرینك ثخنلری یاریم متره دن فضله در .

ایرتسی کونینه هرات وادیسنی تعقیب ایتدك . یولك صولنده « دوبندر » داغلرینك اتکلرنده برچوق پیکارلر وار ایدی . جنده خان قریه سندن صوکرا پیل پیری یه سکز فرسخ مسافه ده قریهٔ ماروا کوینه یاقین عینی اسمده کی رباطده کیجه له دك . اوچنجی کون ، ماروا رباطندن صوکرا ، اوبه رباطنده قالدق . بو رباط ایله اولکی رباط آراسنده کی مسافه ۱۱ فرسخ اولوب بوندن ایلریده هر یاریم ساعت مسافه ده بر فرسخ اشارتنه تصادف اولونور .

قيافت عسكريه‌ده

اوبه قریه‌سندن صوکرا یول غایت‌دار وادی‌یی تعقیب ایدییوردی . تغور صوورباطنه ایندك كه اونك مسافه‌سی، دیکرلرندن آیری اولارق ؛ آلتی ایدی. بورادن صوکرا یول ، نهرك صول طرفنده‌کی عارضه‌لی أتکلردن‌کچن دار وطاشاق برخطی تعقیب ایده ایده خواجه چشت رباطنه ایندی.

آلتنجی کون ،خواجه چشتدن صوکرا ، هرات نهرینك وادیسنی کچدکدن صوکرا دیکر وادیلردن وتپه‌لردن ، غایت دولامباجلی برطریق یورودك . اوکیجه‌یی رباط حارزارده ، ویدنجی کون عینی اعواجلر ودولامباجلر قطع ایده‌رك ، غایت لطیف برمنبع صوینك کنارنده یمك ییدك . هرکون یولده برایکی‌ساعت‌مسافه کیتدکدن صوکرا توقف ایدییور ، ترکه‌لریمزدن نواله‌لرایندیره‌رك نواله‌چین اولویوردق ؛ هپ بو نواله چین‌اولمقلر کوزل صوباشلرنده، آغاجلقلر آلتلرنده اولویور ، بوتون برسفریلك مشاق وزحمتی بوصورتله اخذمکافات ایدییوردی .

سکزنجی کونی ، غایت مرتفع داغلردن کچدك ؛ یول، پك قاریشیق ایدی. اراضینك زیاده داغاق اولمه‌سندن یول ، بعضاً یکنسق دره‌لره ایندیور ، بعضاً اك یوکسك ارتفاعلره چیقیور ایدی . بویله‌جه ایکی طرفی یالچین

قايالرله بر عظمت طبيعيه عرض ايدن بربوغازى كريده براقه بيله‌رك تنكيازو رباطنه كله‌بيلدك . دوقوزنجى كونى غايت مرتفع ايكى داغ آشدق . وادى‌يه ، اينه‌جك يولك صول طرفنده درت بش دانه قورده تصادف ايتدك . مهمانداريمز نقشبند خان ، هرنه قادار مارتين آلارق حيوانى سورديسه‌ده ، قورتلر ، اكلاشيلان آچ اولمادقلرى ايچون ، قاچيشلردى . وبز كمال آسودكى ايله شارك رباطى صوكنارينه اينلدك .

هزاره جات يولى ، هند قوش داغلرينى تعقيب ايتديكندن يول ، همان هركون ، عينى منظره‌دن عبارت داغلردن ، دره‌لردن كچيوردى . كندريم رباطنه ، سفرك اوننجى كونى واصل اولمشدق .

بوندن صوكراكى رباط ، رباط تره‌بلاق ايدى . آهنكران رباطى ، اكثريسى كبى دولامباجلى يوللردن كوتوره‌رك هرات صويى كنارنده بريره ايندير‌دى . بوراده‌رباط جوارنده متنوع مرمر طاشلرى پارچه‌لرينه تصادف ايتدك . آرتق ، متعاقباً «كوسيه» و «بادكه» رباطلرينى‌ده قطع ايتمش بولوندق . ١٥ نجى رباط ، دولتيار قريه‌سنك جوارنده ، لطيف بروادي‌ده ٦ فرسخ مسافه‌ده ايدى . بورايه قادار اولان رباطلر ، هرات ولايتنه تابعدر .

هزاره جنكيزخان ايله برابر كلوب بوحواليده هزار هزار توطن ايتمش اولان افراد جنكيز ، آرتق بوديارك اهاليسى اولوب قالمش ، وبطندن بطنه تماماً يرليلشمش ايسه‌ده الآن قيافت وسيمالرى روسيه توركلرينك طبقيسيدر. بونلرك مسكون اولدقلرى اراضينك صرب وقوهٔ انباتيه‌سى بوسببله فقير بولونمسنه رغماً اهالينك أولرى خالى منتظم وطاشدن ، عادتا قلعه رصانتنده ايدى . حيوان يتشديريورلر ، وقادينلرى برك تسميه اولونان برنوع شاياق نسجيله اشتغال ايدرلر .

افغانستانده‌كى شاياقلرك الك اعلاسى هزاره‌دن چيقار. وقتيله افغانليلر ايله بينلرنده شيعيلك سنيلك كبى تعصبات مذهبيه‌دن متولد منافرت و نفاق واردر . حتى امير عبدالرحمن خان زماننده بونلرك اوزرلرينه عسكر سوق ايدلمش ، قلعه‌لرى تخريب ، كنديلرى تدمير اولونمشلر ؛ قادين وقيزلرى كابله كتيره‌رك صاتيلمشلر ايمش . . . والیوم كابلده‌كى جاريه‌لرك اوزماندن قالديغى روايت ايديلير .

امير حبيب الله خان حضرتلرى ، عصر حاضرده انسان آلوب صاتمه‌نك انسانيت واسلاميته نه قادار عار وشين اولديغنى تقدير بويوردقلرندن اشبو اخذ واعطاى

سفیلی منع ایتمشلردر . یعنی الیوم افغانستانده جاریه تجارتی قالمامشدر .

قزل ، سقوه‌لعل ، کرمان ، ازغرات ، پنج آب ، زرسنك ، مارخانه رباطلری کچیلدی ؛ کابل جوارنده جارده دیڭلن وادیده قلعه‌فیض‌ده بر کیجه‌قالارق‌وصولمز ، شهره بیلدیرلدی . ایرتەسی کونی علی الصباح یوله چیقدق . ساعت اوچده ، یولمزك اوزرنده ، سرای باغچەسنده ایکی فسلی کورمشدك که ؛ بواوزاق ، وطنمزدن بعید اندر بعید مملکتده ، وطنداشلرینی استقباله کلمش حسن حلمی وعلی فهمی بك آرقاداشلریمزی کورمك ، بزم محروم ومتحسر روحلریمزده ناصل بر هیجان حار و سوزشدار احیا ایتدی . بر ایکی دقیقه اوراده قالارق ، بو عزیز آرقاداشلرله اوپوشدکدن صوکرا ، کابل شهرینه کیردك .

خارجیه مأموری شاه بك خان ومعیتی طرفلرندن استقبال اولوندق . ودوغروجه بزلره تخصیص ایدلمش اولان امیر شیرعلی خانك باغی ایچون تکراریوله چیقدق ؛ باغه وارمادن‌یاپراقلرله دونادلمش براوفاق‌قیشله قاپیسنده‌کی قره‌غول بزی سلاملامقده ایکن تورکجه قوماندالر ویرن بیکباشی .... ونظام‌قره‌غولی‌کبی‌قاپیلرینه معلق تورکجه یازیلر کورمه‌مز ؛ وطن جدالغك حزن یتیمیله صیزلایان قبلرمزه باران حظ وسرور ، قطرات

تسلی وامید سربدی . ونهایت اقامتکاهمزباغه بر نشوهٔ روحیه ایله کیردك .

موقع جغرافیسی

افغانستان ، آسیانك همان مرکزنده بر امارت اولوب شمالاً ترکستان، غرباً ایران ، جنوباً بلوچستان شرقاً ایسه هندوستان ایله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۲۰،۰۰۰ کیلومترو مربعی اولوب نفوسی ۷،۰۰۰،۰۰۰ قدر تخمین اولنمقده‌در . اراضیسی داغاق ، اولوب همالایا شعباتندن اولان وافغانستانك شرقندن غربنه قدر امتداد ایله سلسلهٔ جبالی تشکیل ایدن هندقوش داغلری اوزرنده ٦،٠٠٠ مترو ارتفاعنده ذروه‌لر موجوددر .

حدودلری

شمال حدودی روسیه ایله اولوب عجم حدودینی تشکیل ایدن روت نهرندن صوکره اق رباط داغلری روسیه‌ده قاله‌رق قره‌تپه ومرعاب نهری اوزرنده، روسلرك مواقع مهمهٔ عسکریه‌لرندن مروه شمندوفر ایله مربوط قوشق موقع مستحکمی مرآته بر کونلك مسافه‌در .

مرو ـ قوشق شمندوفری عسکری بر خط اولدیغندن

قالەرق ، رباط صوبی حدوده عموداً جریان ایدر . رباط
موقعدن صوکره ایران حدودینك مبدئی اولان کوه ملك
طاغلرینه قدر اولان حدود منطقه‌سنی غودی ریخ
بطاقلغی تشکیل ایدر . بورادن اعتباراً سیستان باشلارکه
هاموند نهری اوزرنده که فتح اباده قدر ایران طرفنده
ترش آب، خارزار، سه‌قوها ، موقعلری واردر بوقسمده
کاملاً اچیقدر . قلعه فتح دن، صوکره (نای زابه) قدر حدودی
هلموند نهری تشکیل ایدر ، وایران قسمندن ناصراباد
موقعی اولوب بورادن اعتباراً حدود اوزرنده باندان،
اوخبان ، کیشه موقعلری ایرانه عائددر هامون کوللرندن
صوکره حدود شماله دوغرو تبدیل استقامت ایدرك
افغانه عائد دام دامدن ینه افغانستانه عائد باندانه قدر
حدود منطقه‌سی دوزلکدر . بعده کوه یاقناس داغلری
حدودی عموداً قطع ایدر بورادن صوکره افغانستانك
حدود نقطه‌سی اولان حراسان وهرات راه تجارتی اوزرنده
بولنان کافرقلعه ایله ایران طرفندن کاریز موقعی
ارەسندەکی اراضی‌ده اچیقدر . بعده برچوق ترکمن مهاجرا
تیله متعدد دفعه خراب اولمش، قلعه وقشله‌لرك خرابه‌لری
الیوم موجود بولنان ، قوصان موقعی افغانه عائد اولەرق
حدود ، روت نهرینه اقان قوصان صوییله ایریلیر
روسیه حدودینه قدر بویله‌جه دوام ایدر . بورالریده

نسبةً داغلق ایسه حرکات عسکری‌یه مساعدو ادیلر واردر .

حدودلر صوك درجه محافظه اولنمقده اولدیغندن افغان حدودندن ، فرمانسز هیچ برکیمسه‌نك کیرمه‌سی قابل دکلدر . حدود مفرزه‌لری ، سواریلر هر آلتی آیده تبدیل اولنوب ضبط وربط پك شدتلیدر .

داغلری

افغانستان اراضیسی داغلق ایسه‌ده باشلیجه‌لری هملایه شعباتندن هندقوش سلسلهٔ معظمه‌سی اولوب ایران حدودینه قدر شرقدن غربه دوغرو مختلف اسملرله امتداد ایدن هندقوشدن شماله ایریلان برقول بدخشان داغلرینی تشکیل ایدر . اشبو سلسلهٔ جبال کثیف اورمانلرله مستوردر . جنوبه ایریلان برقول ایسه کابل نهرینه‌قدر اینمش اولان کافرستان داغلرینی ، کذا اورمانلق ، جنکلك اولان غوربند وپاغمان داغلرینی حصوله کتیرر . ومختلف نامله‌رده‌کی هزاره داغلرینه ایریلیر . بامیان جوارنده ، کوه بابا ، کوه جعفر وبونلرك غربنده کوه حیصار داغلرینی تشکیل ایده‌رك غربه دوغرو امتداد ایدن سیدکوه سلسلهٔ جبالی ، وهراتك شمالنده‌کی پاروپا میسوس داغلری بوقولدندر .

وتركستانك بالی باشلی داغلرندن ، میمنه‌نك جنوبنده بند ترکستان نامنده داغلروار‌در . کابل صوینك جنوبنده وافغان حدودنده داقا ایله قورام ارەسنده سفید کوه داغلری ایله غندومك محاربه مشهورەسنك واقع اولدیغی غندومك داغلری واردر . (اشبو محاربەده افغانستانه ایلك کیرەن انکلیزلر تمامیله محو اولمشلردر) قندهار جوارنده ارغاند نهری ارەسنده مختلف نامارده برچوق داغلر ، موجود ایسه‌ده غزنه جوارنده کل کوه قندهارك شمال شرقی استقامتنجه ممتدسرطان داغلری باشلیجه‌لرندندر .

انهار

افغانستان اراضیسی داغلق وعارضه‌لی اولمق مناسبتیله برچوق صولر موجود ایسه‌ده بونلرك برچوغی یازقیش جریان ایتمیوب یازین قورو دقلرندن باشلیجه نهرلرندن کابل نهری ، منبعی کوهی بابا داغلرندن الەرق کابل ، جهارده وادیلرینی اسقا ایله لوغارصوینی وشمالدن پنج شیر و دها برچوق صولرایله برلشەرك جلال ابادده اولدقجه جسامت کسب ایدر جلال اباددن صوکره‌دخی جنوبدن سفید کوهدن وشمالدن کافرستان داغلرندن نبعان ایدن صولرایله برلشوب داقا موقعنده شماله دوغرو تبدیل استقامت ولالپورده

تکرار استقامتنی دکشدیره‌رك ، جنوب شرقی‌یه دوغرو خیبر داغلرینك شمالندن کچه‌رك ، پشاورده هندوس نهرینه منصب اولور .

شمالی افغانستانده امدریایه آقان برچوق صولر واردر . بدخشان داغلرندن چیقه‌رق بش التی قولدن برلشه‌ن قوقشاصویی ، جبل سراج داغلرینك شمالندن چیقان وبامیاندن کلن ، صولرله برلشه‌ن چوی کلان نامنده‌کی صویی شرقدن آلان قوندوز نهری ، خان آباد وقوندوز موقعلرندن کچه‌رك ام دریایه دوکولور .

مزار شریف ، و وقتیله ترکستانك پایتختی بولنان بلخ قدیمدن کچن بالخ صویی‌ده شماله اقار .

کوه حیصار ودولتیاردن کلن صولر ایله برلشه‌ن وشمالدن شیراز طرفلرندن نبعان ایدن ایرماقلرله فیروز کوه سلسلهٔ جبالنك شمال اتکلرندن چیقان متعدد صولر ایله برلشدکدن صوکره ، مرغاب صویی ، شاه مشهددن صوکره بند ترکستانك جنوب داغلرندن چیقان صولر ایله‌ده برلشیر وبالا مرغابده میمنه‌دن وروسیه‌دن کلن صولریده الەرق ساران موقعنده حدودی بالمرور پنجده دن مروه آقان مرغابه ملاقی اولور . مرغا بك دیکر برقولی دخی فیروز کوهدن نبعان ایده‌رك پنجده ده براشیر ودیکر اوچنجی برقولی ایسه قوشق موقع عسکریسندن و غربدن کلن

صولر ایله چمن بند موقعنده برلشه‌رك كذا مرغابه آقارلر.

بونلردن باشـقه کوه حیصاردن نبعان ایدن، دواتیار واهنکران موقعلرندن مرور ایله غربه دوغرو آقان هری روت نهری بندی بامیان وسید کوه داغلرندن کلن متعدد صولریده الیر. تامیان وداسخان موقعلرندن بالمرور هرات صوینی شمالدن الیر وجنوبدن دیکری ایرماقلرله برلشوب قوصـاندن تچه‌ر وکافر قلعه‌دن اعتبـاراً شماله دوغرو تبدیل استقامت له حدودی تشکیل ، ایدر وغربدن تربت شـیخ جامدن ومشهددن کلن صولرله ایله‌ده برلشیر.

غزنی جوارنده‌کی کل کوه داغلرندن چیقان وآب استاده کولنه دوکیلان پالتو نهری، ارغاندا نامیله هزاره داغلرندن نبعان ایدن وجنوبده افغانستان ایله بلوجستان حدودلرینی تشکیل ایله چمن موقعندن صوکرا شماله دوغرو تبدیل اسـتقامتله قندهار جوارنده بر چوق صولر ایله برلشه‌رك قیلایست موقعنده کوهی جام قلعه، تیرین داغلرندن چیقان هلموند نهرینی الیرکه ، نهر مذکور سیستان ایالتنی اسقا ایله قلعهٔ فتح‌ده برقوس یاپه‌رق افغان وایران حدودلرینی بالتشکیل هامون کولنه منصب اولور.

بندی بابان طرفدن چیقـان فراح روض نهری زاردح موقعنده صالمان روض نامیله صاغدن بر صو ایله برلشه‌رك دوات آباددن جنوبه دوغرو تبدیل اسـتقامت

ایده‌رك كذا هامون كولنه آقار. مذكور كوله منصب اولان حاروت نهری ایسه ادراسقاند صویی نامیله ادراسقاند جوارنده‌كی داغلردن منبعنی اله‌رق سبزوار، اخوندی رستم، موقعلرندن مرور ایده‌رك هاموند كولنه آقار.

كوللری

افغانستانده‌كی كوللردن باشلیجه‌لری بدخشان جوارنده شیوه كولی، كل كوهك شمالنده ناوار كولی، آب استاده كولی، ایران حدودنده جسیم هامون كوللری، رجستان چولنده اوفاق تفك كولجكلر ایله بلوجستان حدودنده غودی زیرح بطاقلقلرندن عبارتدر.

افغانستان مختلف ارتفاعده وادیلر یایلالردن عبارت بولندیغندن هواسی پك مختلفدر. مراسم اربعه‌نك اجرای احكام ایتدیكی مختلف اقلیملر موجوددر.

شمال طرفلری بدخشان وقتاغان ولایتلری داغلق وعارضه‌لی اولوب صوغوق وتركستاندن هرات ولایتنه قدر تركستان افغانیده اووه‌لردن باشقه جنوبده داغلق اقسامده، هوامعتدل ایسه‌ده، هراتك روزكارموسمی پك شدتلی اولوب آیلرجه متمادیاً سرت روزكارلر وزان ایدر كافرستان ایالتی، هند قوشك جنوب طرفلری صوغوق،

هزاره محیطی ایسه تماميله افغانك شرقندن غربنه دوغرو امتداد ایدن سلسلهٔ جبال اوزرنده‌کی قطعه اراضی سرت وصوتوق ایسه‌ده هواسی صاغلامدر . نفس کابل وجوارنده مراسم اربعه حکمنی تماميله اجرا ایدوب هوامعتدل، جلال آباد ولایتی منحط اولدیغندن صیجاق اقليمده‌در. بورادن اعتباراً افغانستان جنوبینك هواسی ، قندهار وجواری عادتا صیجاق اولوب بورالره قطعیاً قاردوشمز. رجستان چولی سیستان ولایتی قوملق وعربستان مثللو شدتلی صیجاقلر یاپار . افغانستانك هواسی عموميتله صاغلامدر.

مشهور شهرلری

دارلسلطنهٔ کابل، کابل نهری اوزرینه مؤسس برشهر قدیم اولوب تخميناً ۱۰۰،۰۰۰ قدر نفوسی جامعدر . اطرافی داغلرله محاط وکابل نهریله اسقا اولنان گنيش ومنبت بروادیده‌کی شهرك منظره‌سی پك لطیفدر. بالاحصار جهتنده‌کی اسکی کابلك ، بوتون قدیم شهرلر کبی سوقاقلری دار، اولری حفظ الصحه‌یه غیرموافق برطرزده ایسه‌ده صوك زمانلرده یاپیلان بنالر اولدقجه منتظم اولوب جاده‌لر، سرایلر، کوشکلر برمنظره دلربا عرض ایدر شهرمذکور ۱۷۷٤ تيمورلنكك اوغلی باریور پادشاهه مقر اولمشدر .

و ١٨٣٩ دن ١٨٤٣ قدر درت سنه انكليزلرك النده قالمشدر. فوق العاده اعماره مستعد هواسی معتدل باغلری باغچه‌لری زنكين برشهر شرينددر .

قندهار

قندهار ، هلموند نهری جوارنده منبت براراضيده ٦٠,٠٠٠ نفوسلی برشهر قديم اولوب، اسكندرطرفندن بنا اولنمش وبرچوق دفعه‌لر، مهاجمات ومحاربات يوزندن خراب اولمش ايسه‌ده ايلك افغان پادشاهی اولان احمد شاه طرفندن تكرار بنا واعمار ايدلمشدر. باشليجه تجارتنی قماش، باقر ادواتی وسائره تشكيل ايدر . نهرجوارنده غايت زنكين برالتون معدنی موجوددر . قندهار ١٨٣٩ دن ١٨٤٣ سنه‌سنه قدر انكليزلرك النده قالمش ومؤخراً استرداد اولنمشدر .

قندهار ايراندن وروسيه كلن حركات عسكريه مساعد شوسه اوزرنده اولمسی، وبلوجستان شمندوفرينه بركون مسافه‌ده بولنمسی، وهندوستانه اينه‌جك مستولی اردونك خط الحركاتی اوزرنده اولمسی ، اعتباريله اهميت سياسيه ، وعسكريه‌سی پك زياده‌در .

غزنی

غزنی — اورغانداب منبعی جوارنده . ۱۵,۰۰۰ نفوسلی برشهر قدیم اولوب یوللری منتظم وهواسی غایت صوئوقدر. روسلرك تركستان قلعه‌لری شكلنده قلعه‌لری واردر. معموریت ماضیه‌سیله اشتهار ایتمش اولان شهر مذكور ۱۰۳۰ ده غزنویلرك پایتختی اولمشدر . سلطان محمود غزنوی حضرتلرینك غایت كوزل تربهٔ شریفه‌لری الیوم موجوددر. ۱۱۱۶ده مجملرك النه كچمش، ۱۱۵۸ تكرار سلطان علاءالدین طرفندن استرداد اولنمش ، و ۱۸۳۹ ده انكلیزلرك ید ضبطه دوشمشدر. اووه‌لری ، یایلالری ، یك مكمل اولدیغی كبی قندهار، كابل، ولاهور یوللرینك محل تلاقیسنده بولندیغندن تجارتجه‌ده خی مهمدر.

بلخ

بلخ شهر قدیمی الیوم برخرابه‌دن عبارتدر. باخ كابلدن تركستانه كیدن طریق مستقیم اوزرنده‌در . زمان قدیمده خطوط تجاریه‌نك مركزی اولان اشبو شهر جسیم ۱۲۲۰ سنه‌سنده قسماً جنكیز خان طرفندن تخریب ایدلمشدر . الیوم معموریت وعظمت ماضیه‌سندن، محتشم مرمر سرایلرك وسائر مبانینك انقاضی قالمشدر.

قيافت ملكيه‌ده

شهر الیوم مزار شریفه نقل اولنمش اولدیغندن روسیه ایله اهمیت تجاریه‌سی کوندن کونه ارتمقده‌در .

تقسیمات سیاسیه‌سی

افغانستان : کابل ، جلال آباد ، کافرستان ، بدخشان، قتاغان ، تورکستان ، هزاره ، غزنی ، قندهار ، سیستان، هرات ولایت وایالتلرینه منقسمدر .

ولایتلر : نائب الحکومه‌لر یعنی والیلر طرفندن اداره اولنورلر .

حاکملر : نائب الحکومه‌لرك تحت امرنده اولوب متصرفلقلرده ویاقضالرده اجرای احکام ایدرلر .

ملکلر : ناحیه مدیری ویا کوی مختاری اولوب کویلرده بولنورلر . بونلردن باشقه هر محله‌ده کلانتر نامیله محله مختارلری دخی موجوددر . هرشهرده حزانه‌جی نامیله ویرکو مأمورلری ، تحصیلدارلر؛ شهرلرده پولیس ، ژاندارمه وظیفه‌سیله موظف کوتوال مأمورلری ، اسایشی تأمین وظیفه‌سیله موظف اولوب ، قاضیلر مفتیلر دعاوی‌یی رؤیت ایدرلر .

دارالسلطنهٔ کابلده : باش وکیل نائب السلطنه سردار نصراه خان حضرتلری ، کابل والیسی ، مالیه ناظری ،

امين العسس،ضبطيه ناظری ، سپهدار ، حربيه ناظری ، قاضی القضات ، شيخ الاسلام، ضبطيه ناظری بوعين زمانده بلديه ونافعه خدماتيله موظفدر . امين المكاتب ، وسائر وزرادن عبارت اولوب هر برينك مستشار معاون مقامنده نائبلری واردر .

تجارلونجه‌سی رئيسی تجارت ناظری مقامنده‌در. خارجيه مأمورلری ده موجود اولوب نظارتلره دفتر ، ومأمورلر ميرزا نامی ويرلمكده‌در .

— خاندان اميری —

افغان حكومتی : نادر شاهك وزراسندن دورانی طائفه‌سندن احمدشاه طرفندن ١٧٤٧ تاريخنده قندهارده استقلاليت افغانيه اعلان اولنمش ايسه‌ده مؤخراً كلن افغان پادشاهلری مملكتی اداره‌يه مقتدر اوله‌مامشلر ، وسردارلر اره‌سنده پيدا اولمش اولان رقابت ودره‌بكلك فكرلری نتيجه‌سی اوله‌رق ، مملكت ضعف قوت ايدنجه ، ١٨٣٨ تاريخنده انكليز اردوسی افغانستانی استيلا ايتمش ايسه‌ده ١٨٤١ تاريخنده طرد ايدلمشدر . ١٨٨٠ ده امير شيرعلی خانك مخدوملرندن اميريعقوب خان زماننده، اوتاريخده كابلده‌كی انكليز سفيرينك قتلی بهانه‌سيله كذا

سردارلرك رقابتیله ایکنجی دفعه اولەرق انکلیز اردوسی کابله کیرمش، اردوسیله انکلیز اردوسنه بیان معذرته ! کیدەن امیر یعقوب خان اسیر ایدیلەرك هندوستانه سوق اولنمش، و انکلیزلرجزئی مقاومتدن صوکره کابله کیرمکه موفق اولمشدرلر . فقط اهالینك جسارتنی قیرمق ایچون کویا انکلیز سفیرینك قاتللری اوزون صاچلی اولدیغی بهانەسیله ، چارشوده پازارده راست کلدکلری اوزون صاچلیلری یقالایوب اعدام واشکنجه ایتمك کبی حرکات وحشیانەده بولندقلرندن اهالی صوك درجه بیزار قالمش و آتش عصیان فوق العاده، برحمیت وصلابتله اشتعال ایتمش، وقسم اعظمی محو اولان انکلیز اردوسی ١٨٤٣ده مقهوراً طرد ایدلمشدر .

بو صرەلرده محمد زائی فاملیاسندن امیر مرحوم عبدالرحمن خان حضرتلری افغان تختنه قعود ایتدیکندن افغانستان سنەلردنبرو کچیرمکده اولدیغی کشمکشدن قوتیلەرق کسب قوت ایلمش ، امیر مرحوم، بوتون قبائل افغانیەیی اتحاده موفق اولەرق دره‌بکلك وسرکشلك عادات ردیئەسنی اورتەدن بالکلیه قالدیرەرق قوتلی بر افغانستان حضوله کتیرمشدر.

امیر حبیب الله خان حضرتلری، امیر مرحوم عبدالرحمن خانك بویوك مخدوملری اولوب ترکستانده سمرقند شهرنده

دنیایه کلمشلر ، تخميناً اوتوز بش یاشلرندن کنج ، فعال، معارفپرور غیور برپادشاهدر . اورته بویلو اسمر لونلی ، صحت وجوده مالکدرلر. افغانستان، زیر ادارهٔعادلانه‌لرنده هر کون یکی بر ترقی‌یه مظهر اولمقده وکسب عمران ایتمکده‌در. موجود مکتبلر هپ حبیب‌اله خان حضرتلری طرفندن کشاد اولنمش، فابریقه‌لر، یوللر مکملیته طوغرو ایلرولمکده بولنمشلردر . کندولری افغانجه‌دن ماعدا فارسی ، تورکجه ، انکلیزجه ایله متکلم اولوب مزاحم ومشاق عسکریه‌یه متحمل برعسکر ؛ ذی نظر ، واقف ومدبر برداهیٔ سیاسی‌درلر .

شکاره صوك درجه مراقلری ، اولوب ونشانجیلقده مهارتلری زیاده‌در . صاغ النك شهادت پارمغی ، آوده تفنکك ناملوسی قضاءً پارچه‌لنه‌رق ، قوپارمشدر . لکن بوکبی قضالر حضرت امیرك جسارتنه هیچ برنقیصه ویره‌من . کندولری عسکرلکه وباخصوص طوپجیلغه پك مراقلی بولندقلرندن‌همان‌هرپازار کونی کابل جوارنده‌کی انداخت میدانده اجرا اولنان انداخت تجربه‌لرنده بولنورلر . برپازار کونی ایدی تجربه اثناسنده برماهتاب مرمیسی پاطلامش،سکز اون کشی ،فابریقه مدیری میرالای محمد ثرورخان بیکباشی اوسته عظیم خان‌ده‌داخل‌اولمق‌اوزره امیرحضرتلرینك درت بش متره ایلروسنده یارالانمش ،

بو قضای ألیم بوتون مملکتی حزنلره یاسلره دوشورمشدی.
هر کس امیر حضرتلرینك بویله قضالی تجربه‌لرده بولنماسی
لازمکلدیکنه و بوو قعه‌دن صوکره بوشـوقلی ، نشئه‌لی
تعلیملرده بولنمیه‌جقلرینه احتمال ویرمشلر ایدی . فقط
بو عسکر پادشاه ، ایرتسی پازار ینه انداخته کیده‌رك ،
یکی یاپلمش طوپلرك انداخت تجربه‌لرنده بولنه‌رق هیـچ
برشیدن ییلمدیکنی کوستردی. وقعهٔ منحوسه‌ده یارالانانلره
هدیه‌لر احسان وجمله‌سنی طبیب خصوصیلری واسطه‌سیله
تداوی ایتدیرمك علوجنابنده بولندی . خارق‌العـاده
قوهٔ نطقیه‌یه مالك برخطیب بلیغ اولوب کسکین بر ذکایه،
شدتلی برسرعت انتقاله مالك اولدقلری کبی قوهٔ اقناعیه‌لری
فوق‌العاده‌در حضرت امیرك درت مخدومی واردر . اك
بویوکلری معین السلطنه حضرتلریدرکه بانده پالاصقه
آلنده تفنك اولدیغی حالده نمونه طابوری افرادی ارەسنده
عسکرلکك بوتون مشـاقنی کورمش مکمل برعسـکر
اولمشدر. ایکنجی مخدوملری قاتاغان والیسی در عین الدوله.
اك کوچوکلری ١٤ یاشـلرنده ـ محمد کبیرجان جمله‌سی
چالشقان ، ذکی شهزاده‌لردر .

برادر عالیلری نائب السطنه نصرالله خان حضرتلری
اوصاف عالیه ایله متصف کسکین نظرلی ، وقوف صاحبی
جداً عالم اولوب اوروپانك مراکز مدنیه‌سنده اجرای

سیاحت ایتمش وممالکتلرینه برچوق کورکیلر وتجربه‌لرله عودت بیوره‌شلردر . تورکاره صوك درجه توجه‌لری واردر . عمرجان وامین‌ه خان وساٸر برادر عاٸیلری جمله‌سی حلوق ، کنج ، حسیات عسکرانه وبهادرانه ایله متحسس مرد وغیور انسانلردر .

عادات وطنیه‌لری

اریا قومندن وعرق ابیضدن افغان‌خلقی همان عموميتله اوزون بویلو ، اسمر بکزلی‌پارلاق کوزلو متناسب‌الاعضا ذکی ، جسور برقوم اولوب حدت وشدتده خصوصیله کوب صاٸقه قطعیاً تحمل ایتمز سرت انسانلردر . بوتون اقوام ابتداٸیه‌ده اولدیغی کبی پك زیاده مسافر پروردرلر .

پرشتو دنیلان بوقومك لسانلری افغانجه‌در افغان ادبیاتیله یازلمش اشعار وکتابلری موجوددر . علوم‌دینیه ، فقهه ، تاریخ ، جغرافیایه اثار ساٸره‌دن باشقه افغان مألفلرینك فارسی لسانیله برچوق اثرلری واردر احمد ، رحمن قوصال کبی شعرای مشهوره کلمشدر .

صلابت دینه‌لری پك مکمل اولوب منلاره اهل

زهد وتقوایه ومشایخه فوق‌العاده حرمت ایدرلر. کندولرینه تعریف ایدیلن الك کوچ شیلری بیله دفعة وتماماً اکلایاجق درجه‌لرده ابراز ذکا ایدرلر. اوزون صاچ براقیرلر، باشلرینه سیوری بر کلاه اوزرینه بیاض ویاشال صاریق صاره‌رق براوجنی اوزون براقیرلر. عمومیتله، بیاض کنیش پاچه‌لی دون اوزرینه یاقیصه بر پوست ویاخود منتان واری برشی کیوب بللرینه کمر ویاقوشاق صارارلر.

شهرلرده ستره پانطالون کینلر وسیاه قوزی‌دریسندن کلاه طاشیانلر چوقدر.

مأمورین عمومیتله ستره پانطالون کیوب کلاه افغانی تعبیر اولنان برسرپوش تلبس ایدرلر.

شهرلی قادینلر تستره صوك درجه مقیددرلر. صوقاقده چادر تعبیر اولنان چارشاف کیرلرکه چادیر باشاغه مخصوص اولان قسم قادینك باشنه تصادف ایدرك طوپوقلرینه قدر اینن قیرمه قیرمه اوتولنمش، کوزلرینه تصادف ایدن جهتده منفذلر اولان برستره نسائیه‌در ایاقلرینه یوزی دار برنوع اسقارپن کیرلر واایاقلرینه کیدکاری چوراب دونه دکلش اولدیغندن قادینلرك نامحرم هیچ بر جهتی کوروتمز.

داغلی افغان قادینلری ارککدن قاچازلر علی الاکثر

قیرمزی دون کیرلر قادین ویاقیز اولدقـلری دونلرندن بللی اولور . قیزلرك دونلرینـك پاچالری کنیش اولوب ناموس وعفت خصوصنده پك زیاده متانتلری واردر .

داغلی افغـانلر بولندقلری محیطه کوره زراعت حیوان یتشدیرمك، دوه‌جیلك ایتمك، کومورجولك ایتمك تخته یاپمق کبی شیلرله مشغول اولورلر . علی العموم ذکی وچالیشقاندرلر .

— معارف —

کابل شهرنده امیر حبیب الله خان حضرتلرینـك تأسیس بیورمش اولدقلری اعدادی درجه‌سنده ملکی برمکتب واردرکه دارالعلوم حبیبیه نامیله مسمادر. مکتب مذکورده ابتدائی ورشـدی معلملرینك قسم اعظمی هندلی اولوب افغـانلی اولانلر دخی واردر . مکتب مذکورده دارالمعلمین شـعبه‌سیده موجوددر . بوندن باشـقه کرك کابلده مکاتب ابتدائیـه‌نك عددی کوندن کونه آرتمقـده اولوب عموم ولایاتده یکیدن رشـدیه مکتبلری تأسیس وکشاد ایدلمکده‌در .

عصر حاضرده عسـکرلکك اهمیت عظیمـه‌سنی دوشونه‌رك افغان اردوسـنه ضـابط یتشدیرمك اوزره

حربيه سراجيه نامیله برده مکتب حربیه کشاد ایدلمش اولوب بوتون شهزادکان حضراتی مکتب مذکوره دوام ایتمکده‌درلر . افغانلیلر اساساً فطرة عسکر ، جنکاور لك خصوصنده حائز استعداد وخارق‌العاده اولدقلری ایچون مکتب حربیه‌نك یتشدیره‌جکی معلوماتلی ضابطلر ، بواولکه‌ده پك مهم برموجودیت احیا ایده‌جکدر .

مکتبك کشادندن اول امیر حضرتلرینك وکلا وامرا وبوتون تبعهٔ شاهانه‌لرینه قارشو ، معارفك مکتبك فوائدندن بحث ایده‌رك ویرمش اولدقلری نطق همایونلری بحق پك واقفانه ومدققانه ایدی . اوکون بوتون کوزلر سرشك مسرتله ایصلانمشدی وینه اوکون مکتب حربیهٔ سراجیه مدیوی اذکیای ضابطان عثمانیه‌دن محمود سامی بکك تعلیم و تدریس ایتدیکی طابوریله معیت سنیه افرادینه تعلیملر ، مانوره‌لر یاپدیریله‌رق تعلیم وتربیه‌نك فوائدنی خلقه کوستره‌رك حس معارفپرورلرینك انکشافنه موفق اولمشلردی .

بوندن صوکره آرتق آلایدن ضابط یتشمیه‌جکنی وضابط اولمق ایسته‌ینلرك مطلقا مکتب حربیه‌ده اکمال تحصیل ایتمه‌لری مجبوریتنی مؤثر خطبه‌لریله افهام ایتمشلردی .

واقعا ، بوکون ایچون مکتب مذکور پك ابتدائی

برحالده ایسه‌ده ترقی خصوصنده هیچ برشی دریغ بیورمیان حضرت امیرك سایهٔ معارفپرورلرندن ، ومدیر غیوری محمود سامی بکك غیرت متمادیهٔ تعب ناپذیریله ازمانده درجهٔ تکمله واصل اوله‌جغی شبهه‌سزدر . افغانلیلرك فطرهٔ ذکی وجنکاور اولملری وترقیات حاضرهٔ عسکریه‌یه وقوف پیدا ایتملریله اسیانك مرکزندن بوتون معناسیله برملت مسلحه اولدقلرینی کوسترەرك دیکرحال مسکنت وعطالتده اولان جوار قومشولرینی‌ده بیدار ایده‌جکلری امید اولونابیلیر . . . .

افغانلیلر فوق‌العاده متدین اولدقلرندن علوم دینیه تحصیلنه صوك درجه اعتنا ایدرلر . وبو سببله کرك دارالسلطنهٔ کابلده وکرکسه دیکرولایانده مکمل مدرسه‌لر ومدرسین کرام موجوددر . صوك زمانلرده صنایع ، حکاکی مکتبی و صنایع نفیسه‌دن رسم مکتبی کبی دارالعرفانلر کشاد اولنمشدر . فابریقه ، ککسکی ، دیکیش ، تجلید ، دفتر چیزمك ایچون چیزکی ما کنه‌لری الایاق پره‌سلری وجسیم برتپوغراف ما کنه‌سندن مرکب هر نوع کتاب وسائره طبع ایدر مکمل بر مطبعه‌یه مالکدر . بوندن باشقه لیتوغراف مطبعه‌سیده طاش جهتندن فوق‌العاده زنکین اولوب برچوق فرمانلر ،

راهداری ـ یول تذکره‌لری پوسته پوللری وسائره طبع ایتمکده‌در .

— صنایع —

افغانستان همان همان احتیاجاتنه کافی اوله‌بیله‌جك فابریقه‌لره مالکدر . بونلردن باشلیجه‌سی کابل نهری کنارینه امیر مرحوم زماننده تأسیس اولنمش وحبیب ـ الله خان حضرتلری زماننده درجهٔ مکملیته ایصال ایدلمش اولان ماشینخانه‌در . بوفابریقه‌ده ایکنه‌دن طوپه وارنجه‌یه هرشی غایت مکمل صورتده یاپیلمقده اولوب تخمیناً درت‌بش بیك عمله چالشمقده در .

برکد ، میرالای محمد ثرور خان طرفندن اداره اولنمقده اولان‌فابریقه‌نك محصولی اولان بالجمله اشیای نفیسه‌یی ، هنوز اکمال اولنمامش اولان دلکشا سراینده تشهیر ایتمشلردی. دلکشا سراینك آلت قاتنده فابریقه‌ده یاپلمش طوپ وطوپارابه‌لر ایله مترالیوزلر، ماکنه‌لی تفنکلر ، لازمکلن تعمیراتی اجرا ایچون‌سیار اوجاقلر کوروکلریله وسائره سیله فوق‌العاده قوللانشلی ومکمل ایدی .

٧,٥ سانتیمتره‌لك صحرا طوپلریله جبل طوپلری ، قیصه واوزون‌مارتینی‌تفنکلری، سواری‌اکرلری‌وقلنجلر،

سواری مزراقلری، پیاده قلنجلری طوپجی قصاطورەلری قلنج قایشلری (بونلر فوق العاده مکملدی) طوپ قوشـوملری شراپنل دانەلری ثانیەلی تپەلر ، انواع کلاهلر ، غاندلر الدیوەنلر، عسکر دوکمەلری، حتی یاپمه چیچکلر ، سیار قاریولەلری : اچلیر قپانیر چتال ، بچاق قاشیق ودها سائر بیك درلو اشیای نفیسەیه قادر هپسی فابریقەنك مازقەسنی حاوی ایدی . بونلری تماشا ایتدیکمز زمان کوکسمز مسرتدن قاباریپوردی اوکون امیدینك پك ماقوقی بولمشلرە مخصوص برانبساط روح ایله ممنون اولمشدق . وبزه مهماندارلق ایدن حضور ترجمانی عظیم الله خانه تشکرلر ایدیپوز حسیات تقدیرکارانەمزی برلسان مناسب وممنون ایله اظهار ایتمکدن واز کچەمەیور ایدك . . .

منسوجات خصوصی دخی درجۀ تکمله یاقلاشمده اولوب هزارەلرك دوەیونندن یاپدقلری برەك تعبیر اولونان غایت یوموشاق شایاقلریله ، قندهاردە دوقونان رنکلی قماشلر، ایپکلی شیلر حقیقةً نفیس نفیس منسوجات داخلیەدندر . وبونلرك اصل انفسی امیرحضرتلرینك هندوستان سفرلرندن صوکرا جلب ایتدیردکلری وهنوز دردست تنظیم بویوك منسوجات فابریقەسیدر .

مستر تارنتر نامندە برانکلیزك ادارەسندە بولنان مکمل

بر دباغخانه‌سی واردر که اوراده اعمال ایدیلن یرلی دریلرله، قوندوره، چیزمه‌وا کر طاقملری حتی اك نفیس کودری الدیوه‌نلر یاپیلمقده، مملکتك بویوزدن اولان احتیاجاتی خارجلك صولتندن مصون قالارق تأمین ایدلمکده‌در. حقیقة افغانستانده دباغلق اودرجه تکمل ایتمشدرکه: قویون پوستلرنی ایناندیلمایاجق اینجه‌لك ویموشاقلقده دباغ ایده‌رك، پوست وپا پوستینجه دیدکاری کورکلری اعمال ایدرلر.

کابلده برده اسپرتو فابریقه‌سی موجود اولوب مکمل اسپرتو اخراج ایدرلر. بودیارده عشرت ایتمك قطعیاً یوقدر شراب خورلر فنا مجازاته دوچار اولورلر. اساساً مملکتده ایچکی بولمق قابل دکلدر. اسپرتو صنایعده استعمال اولنوب هندوستانه اجراج اولنور. بودیارده مع التأسف افیون واسرار ایچمك عادت مذمومه‌سی حکمفرما ایسه‌ده امیر حضرتلری اوکبی فنا عادتلری‌ده اورته‌دن قالدیرمق لطفنده بولنمشلردر. مرانقوزلق دخی خایلی مترقیدر. تحته اوزرینه اویمه‌جیلق ونفیس دوغرامه ایشلری یاپلمقده‌در کیل کارلق ـ چامورجیلق خصوصنده مکمل صنعتکارلر یتشمدر. چاموردن او قدر کوزل دیوارلر اعمال ایدرلر، اوقدر نفیس اورنمالر یاپارلرکه انسان حیرت ایدر. فقط ... مملکتده طاش اوقادار

چوق اولدیغی حالده طاشجیلق ـ مع التأسف ـ دیگر صنایع قدر ایلرو گیده‌مه‌مشدر. مع مافیه هراتده حضرت ایوب الانصاری حضرتلرینڭ تربهٔ مقدسه‌لرینی زیارت ایتدیگمز زمان پك نفیس مزارطاشلری گورمشدك. مملكتی هیچ بر ترقیدن محروم براقمیان، محروم براقمغه اصلا راضی اولامایان، امیر حضرتلرینڭ نظر ترقی پرورانه‌لرینی، بو، طاشجیلقده‌کی توقف جلب ایتمش اولوب، بالآخره مکمل طاشجی اوسته‌لری جلب ایتمشلر، بو توقفی امحا ایله یرینه وقوف و ترقی‌یی اقامه‌یه بذل مجهود ایتمکده بولونمشلردر.

ولایاتده دخی بو کبی مؤسسات صنایع موجود اولوب جلال آبادده شکر فابریقه‌سیله توغله کره‌مید فابریقه‌سی شایان ذکردر.

صنایع معماریه‌سی — هندوستانی و ایرانیدن مرکب بر طرز دلنشینده‌در ازك مبارك، امیر مرحومڭ تربه‌لری، باغ بالا، دلگشا، باغ خندکی، باغ شراره نائب السلطنه نصراه خان حضرتلرینڭ کاشانه‌لری انفس اثاردندر. اورایی ترك ایتدیگمز وقت جلال اباد نهری اوزرنده بر آصمه کوپرو انشا اولنمقده ایدی!

يوللر شوسه‌لر

افغانستانده يوللره فوق‌العاده همت اولنمشدر. موقعاً حرب طاغلق اولمه‌سنه رغماً ينه مكمل يوللر آچيلمش فقط قسم اعظمى تخته يعنى قيرمه طاش فرش اولنمامش ايسه‌ده صوڭ زمانلرده امير حضرتلرى بخارله متحرك جسيم تضييق سلنديرلرى جلبنى فرمان بيوردقلرندن شوسه‌لرك برقاتدها مكمليت كسب ايده‌جكنه شبهه يوقدر. هله كابل شهرينك يوللرى حقيقةً مكملدر. كنيش اطرافى اغاچلقلى هرايكى طرفندن صولر جريان ايدن، سايه‌دار فرحفزا يوللردر.

ولايتلر اره‌سنده منتظم شوسه‌لر واردر. كابلدن قندهار طريقيله هراته: كذا هزاره‌جات طريقيله داغ يولنى تعقيب ايدن ديكر برشوسه وار.

هراتدن: بالامرغاب، اتاخان، دولت اباد، شبرخان، ميمنه، مزار شريف، طاش قورغان، باميان، كابله كان تركستان يولى هراتدن هرمنزل اوچ ساعت اولمق اعتباريله قرق منزلدر. كابلدن ميان ابادن واينداراب دن كچه‌رك، قتاغانده‌كى خان اباد طريقيله بدخشان يولى. كذا كابلدن جلال اباد طريقيله پشاوره كيدن شوسه الك ايشلك جاده‌سى اولوب بوتون هندتجارتى بويول ايله سوق اولنور. كروان

یکرمی کونده کیدر . علی العاده اون کونلك برمسافه اولان بویولی پوسته اوچ کونده قطع ایدر .

قندهاردن بلوجستانده‌کی شمندوفر مرکزینه بر برکونلك مسافه‌ده منتظم شوسه موجود اولوب افغانستان جنوبینك تجارتی ونقلی کوچ ، ثقلتلی اشیا ودمیر ادواتی بویولدن جلب اولنمقده‌در . بوکبی اغیر شیلر فیللر واسطه‌سیله نقل اولنور کابلده تخمیناً قرق قدر فیل اولوب نقلیات خصوصنده پك چوق ایشه یرارلر. وقورواغاچلری سوکدیرمك خدمتنی خارق العاده بر صورتده ایفا ایتدکلری کبی اردونك بویوك اغیرلقلرینی نقل ایتدیرمك وشوسه یاپمق ایچون تضییق سلندیرلری چکدیرمك خصوصنده چالشدیریلیرلر .

— آثار قدیمه —

کابل نهرینك بوغاز تشکیل ایتدیکی مرتفع تپه‌لرده ، اوزبکلر طرفندن یاپلمش ، کار قدیم ، جسیم طوپراق قلعه دیوارلر الیوم موجود اولوب ، تخمیناً اللی التمش متره وبعض یرلرده داها مرتفع اولان بویالچین تپه‌لر داشاغیدن طوپراق طاشیه‌رق بوجسیم خوشمنظر قلعه دیوارلرینی وجوده کتیردن ارباب غیرته حیرتلرله مملو تقدیرلر

نمونه طابوری قوماندانی ومکتب حربیه مدیری کرنل محمود سامی بك خان

يوللامامق قابل دكلدر . ماضيده مملكتی دشمن مهمه جماتنه قارشو مدافعه‌يه خدمت ايتمش اولان بوطوپراق يغنلرينك بوكونكی كونده هيچ براهميت عسكريه‌لری اوله‌ماز. باميان ومزارشريف قندهاروسيستان جهتلرنده دخی اثار قديمه موجود اولديغی مرويدر .

تجارتی

افغانستانك باشليجه اخراجاتی ميوه ، خصوصيله كشمش تعبير اولنان رازاقی اوزوميدر . يوك ، ياغ ، حيوانات كثرتله هندوستانه و روسيه‌يه ، ايرانه سوق اولنور .

نقليات قاميون اوتوموبيل كبی برسرعت مكمله‌يه افراغ ايديله‌جك اولورسه اشبو اخراجاتك اللی التمش مثلی تزايد ايده‌جكی شبهه‌سزدركه ، اووقت تازه ميولرده بوزولمه‌دن ، چورومه‌دن هندوستانه سوق اولنه‌بيله‌جك ومملكت بويوزدن پك‌چوق كسب ثروت ايده‌جكدر . بخارا ايله قره‌قولی تعبير اولنان‌قوزو دريلريله ومشهد ايله پوست وپوستنچه يون ، ياغ ، يوزندن پك مهم تجارتی حائزدر .

بدخشانده چيقن لعل ، ولاجورد ويعقوت كبي ذي‌قيمت طاشلر اولدقجه مهم بر تجارت تأمين ايتمكده‌در.

پوسته‌لري

طربزونلي حكاك وخطاط حسن حلمي افنديننك همتيله پوسته‌خانه‌لري تنظيم اولنمش وپوللري ، مخابره ورقه‌لري بوكون نفيس بر حاله كلمشدر.

پوسته‌خانه‌لرده ، امانت اشياسي دخي قبول وسوق اولنوب پوسته اجوراتي غالي دكلدر . نظامات قطعياً مكمل ، وممالك عثمانيه نظاماتننك همان عينيدر . پوسته‌خصوصنده تأسف اولنه‌جق برشي وارسه اوده حكومت افغانيه‌نك هنوز پوسته اتحادينه داخل اولمامش بولونمه‌سيدر . پوسته نقلياتي « پوسته تاتاري » واسطه‌سيله‌در . هر ايكي ساعتلك مسافه‌ده برپوسته قلبه‌سي اولوب پوسته‌جيلر ايكي ساعت مسافه‌يي خارق العاده برسرعت ايله قطع ايده‌رك ديكرينه تسليم ، اوده اولكيسي كبي ايكي ساعت اوته‌ده‌كي برپوسته‌جي‌يه تسليم صورتيله نقل ايدرلر . بونلر دائماً داغلردن وكسديرمه يوللردن كيتدكلري ايچون پك چابوق واصل اولورلر . مثلا كابلدن پشاوره پوسته اوچ كونده كيدر ايكن بومسافه على العاده يولجيلقده عمومي يولده اون كوندن اشاغي قطع اولنه‌من كاروان يكرمي كونده كيدر . هنوز تلغراف يوقدر . فقط ضيا واسطه‌سيله مخابره Télégraphie

optique افغان اردوسنده کمال مهارتله اجرا اولنمقده‌در . وبوندن باشقه دارالسلطنه‌ده دوائر وفابریقه‌لر سرایلر بیننده تلفون مخابراتی والکتریق تنویراتی واردر .

پاره‌لری

افغانستانك پاره‌لری بخارا پاره‌لرینه نسبتله پك کوزلدر . فابریقه‌ده مکمل بر ضربخانه موجوددر . افغان پاره‌سنك واحد قیاسیسی روپیه کوموشیدر . بر روپیه التمش پیسه‌در . اوتوز پیسه بر قران یعنی یاریم روپیه کموشدر . بوندن بشقه یکرمی پیسه‌لك واون پیسه‌لك اوفاق کوموش پاره‌لر واردر پیسه‌لر باقیردر . روپیه‌نك بشی بر یرده‌سی وایکی روپیه‌لکی‌ده واردر .

بر افغان التونی یکرمی روپیه‌در . حسابلر هپ روپیه اوزرینه جریان ایدر . صوك زمانلرده امیر حضرتلری کاغد پاره ایچون فرمان بیورمشلر ، وحسن حلمی افندی رسمیله مشغول بولنیورلردی .

اجنبی پاره‌لرندن : ایران قرانی کموش اقچه ، هندقالدهار روپیه‌سی ، روس بخارا التونلری ایله انکلیز وعثمانلی لیرالری وبانق نوطلری ، تداول ایتمکده‌در .

— زراعت —

افغان اهالیسی زراعته پك غیرتلیدر. منبت وادیلرده بغدای ، آرپه ، مصر ، چودار ، داری ، نخود، برنج ، شکرقامیشی ، افیون ، پاموق ، وسائره زرع اولنمقده‌در. تورکستانده، هراتده، وقندهارده ایپك حاصلاتی هرسنه تزاید ایتمکده‌در. میوه‌یتشدیرمك خصوصنده قابلیتلری‌ده فوق‌العاده‌در . باغچه‌جیلك خصوصنده دخی خیلی ترقی ایتمشلردر .

زراعت همان تماماً اسقااولنور . نهرلرینك تقسیمی، وتارلالره‌سوقی شایان‌تقدیر برصورتده اجرا ایدلمکده‌در. فابریقه‌لر، اغاج ایله تسخین اولندیغندن بواحتیاج سوقیله اغاج یتشـدیرمکده پك زیاده غیرت ایدرلر . قابل زراعت اولمایان یرلرده حیوان یتشدیروب یاغ، پنیر، یوك، تجارتی ایله ، وشایاق ، کلیم طوقومقله مشغول بولنورلر :

— افغانستانده‌کی عنصرلر —

شمدی‌یه قدر تمامیله تحریر نفوس اجرا ایدلمامش ایسه‌ده افغانستانك نفوسی یدی‌ملیون، بلکه‌دده‌هازیاده‌در.

بوتون بلاداسلامده اولدیغی کبی تعدد زوجاته انهماکاری زیاده بولندیغندن نفوس دائما تکثر ایتمکده ، وهوانك صاغلام اولمسندن وفیئات آز اولوب ، تکثر نفوس کوندن کونه مزداد اولدیغی هر آن حس ایدلمکده‌در .

بدخشان، قتاغان ، تورکستان ولایتی تمامیله اوزبك وتورکمن وداجقلردن عبارت اولدیغندن تخمیناً برملیون قدر تورك واردر. مسلمان وجمله‌سی سنی مذهبنده‌درلر. کافرستان جهتلرنده ایسه جدیدیلر مسکون اولوب ، مرحوم عبدالرحمن خان زماننده عسکر سوق اولنه‌رق محاربه نتیجه‌سنده دین مبین محمدی‌یی قبول ایتمشلر ومتعاقباً مدرسلر منلالر کوندریله‌رك اسلامیت تماماً انتشار ایتمشدر. اشبو طائفه‌نك لسانلری‌ده باشقه‌در هیچ برلسانه مشابهتی یوقسه‌ده ، بعض کلمه‌لر لاتینجه‌یی اکدیرر .

بونلرك اردلرنده صاری صاچلی ، ماوی کوزلیلرده موجود اولوب ، کابلده نمونه طابورینك افرادی کاملاً بوقبیله‌دندر .

هزاره‌لر جنکیز اخفادندن بولنان بوطائفه اولدقچه کثرت نفوسه مالکدر عمومیتله داغلرده مسکوندرلر . افغانستان ایران استیلاسنه اوغرادقدن صوکره بونلرك شیعی مذهبنی قبول ایتدکاری ظن اولنمقده‌در. لسانلری

فارسی قیافتلری روسیه تورکارینك عینیدر . حیوان یتشدیرمك، شایاق وکلیم دوقومق خصوصنده مهارتلری اولوب چالشقان برعنصردر .

افغانستان اردوسنده : حارالرده ، کندلرده یول طابورلرنده خدمت ایدرلر. کابلده‌کی سقلرك قسم اعظمی هزاره‌لیدر .

کابل وجلال آباد طرفلرنده‌کی عناصر پك مختلف اولوب باشلیجه داجیك ، افغان ، اوزبك هندو ، وسائر طائفه‌لرله مسکوندر .

هندوستان حدودی جوارنده عفریدی و مومندی وقورام جهتنده وزیریلر مسکوندرلر. قندهاروافغانستان جنوبیده ایسه ، افغانلر مسکوندر . افغان عنصرینك الك کثرتلی بولندیغی منطقه جنوب منطقه‌سیدر .

افغانیلر عمومیتله مسلمان وسنی مذهبنده‌درلر . داجیقلرك سنی ، شیعی اولانلریده واردر . هندولر مجوسی مذهبنده‌اولوب آتش پرست اولانلریده‌موجوددر. بونلر موتالرینی احراق ایدرلر . باشلرینه صاری رنکده برصاریق باغلارلر . وقاشلرینك ارەسنه قیرمیزی ، صاری بویا ایله یووارلاق براشارت یاپارلر. وهمان هپسی تجارتله مشغولدرلر .

افغان اردوسی

افغانستانده مسکون اهالینك همان جملهسی جسور وفوق‌العاده مشاق سفریه‌یه متحمل ، سلاحشور ، وجنكاور انسانلر اولدیغندن افغان اردوسنك مزیت عسکریه‌سی فوق‌العاده‌در . خدمت عسکریه هنوز اوروپا دولتلرنده اولدیغی کبی صنفلره ، قادرولره تقسیم اولنمامش ایسه‌ده ، ضابط یتیشدیرمکه مخصوص مکتبك کشادندن صوکره اردونك بو نقصانی نظر اعتباره آلنه‌رق ردیف ومستحفظ قادرولری دردست تشکیل بولنمقده ایدی . سپاهی نامنده‌کی عسکرلر الی الابد عسکرلکله امرار زمان ایدرلر .

افغانجه رتب عسکریه‌نك اسملری

لس میستر	اونباشی
لنداك	چاوش
بولاق میسشر	ملازم
سل میسشر	یوزباشی
سرسل میسشر	قول آغاسی
رز میسشر	بیکباشی

یوزباشی میسشر	میرالای
غت میسشر	لوا
سر میسشر	فریق
طول میسشر	سرعسکر

قوت انداك : کاتب باش چاوش هر ۱۰۰ نفر ایچون (مهجر ویا مرزا) طابور کاتبی هر طابوره ایکی دانه‌در.
هرنقدر افغانجه رتبه‌لر بونامل‌ر ایله یاد اولنورسه‌ده سواری یوزباشیلرینه جامه‌دان وپیاده‌لره قیدان ، بیکباشیلره کرنل میرالایه برکد ، لوا پاشایه جرنال سرعسکره سپهدار نامل‌ریده ویرلمکده‌در .

افغان اردوسنده تشکیلات عسکریه لواره منقسمدر . اك اوفاق جزؤتام طابوردر . طابورلر ، درت بلوکدن عبارت اولوب بلوکلر یوزر موجودلی‌در . سواریلرده الای وبلوك تشکیلاتندن باشقه وقت سفرده یوزر نفرلك بلوکلر تشکیل ایدن خانلقلر موجوددر . بونلرك افرادی محاربه زماننده دعوت اولنوب ، وخانلر طرفندن سوق واداره اولنور . بر نوع آقینجی بلوکاری‌درلر .
طابورلرده دوقتور وجراح وتیمارجیلر هیئت صحیه‌یی تشکیل ایدرلر ؛ آیریجه صحیه بلوکلری هنوز تشکیل اولنمامشدر .

افغـان طوبجیلری ، صحرا ، جبل ، قلعه الایلرینه بطریه‌لرینه منقسمدر .

افرادی هزاره‌لردن مرکب یول طابورلری تعمیر اولنه‌جق ویا کشاد اولنه‌جق یوللرله مشغولدرلر . نقلیه ومکاره‌جی بلوکلریده موجوددر .

بوندن باشـقه ژاندارمه (کوتوال) طـابورلریده موجودر .

معیت آلایلری غایت مکمل اولوب ، میزراقـلی آلایی ، وقزاق الایلری ، پیاده طـابورلری ، جبل بطریه‌لرندن مرکب اولوب ، تعلیم وتربیه خصوصـنده پك کوزل حاضرلانمش ، البسـه وبوتون لوازمات عسکریه‌لری فوق‌العاده‌در .

وقت حضرده التمش یتمش بیك راده‌سـنده قوتلی براردویه مالك اولان افغـان حکومتی ، وقت سـفرده حمیت وطنیه‌لریله اشتهار ایتمش بوتون قبائلك منلالرك ، سردارلرك قوماندا‌سنده اردویه التحاقیله جسیم ومزیتلی براردو حصوله کلیر .

مشاق سفریه‌یه متحمل ، براز طوت قورروسی ایله آیلرجه محاربه‌دن دونمیان افغانلیلر شـجاعت وقیمت عسکریه‌لرینی دفعاتله کوسترمشلردر .

١٨٤١ و ١٨٨٠ سنه‌لرنده واقع اولان قانلی محارباتده

انكليز اردولرینی پریشان ایتمشلر وقادینلر ، آق صقاللی پیرلر بیله حربه اشتراك ایدەرك حمیت وطنیەلرینك درجه‌سنی کوسترمشلردر . اردونك قوماندان اعظمی امیر حضرتلریدر .

اسلحەسی

افغان اردوسی مارتین ، کوچك چاپلی ماوزر تفنکلریله مجهزدر . سواریلردە قیصە مارتین وماوزر واردر . طوپلری ٧,٥ سانتیمترەلك صحرا طوپلریله جبل بطاریەلری ، والمانیادن آلدقلری قیصە طوپلر ، ماکنەلی تفنکلر ، مترالیوزلر ، قدیم وجدید قلعە طوپلری موجوددر . سواریلردە قلنج مزراق ، طوپچیلردە قصاطورە واردر .

افراد اهالینك بینجیلکە خصوصیلە سلاحه صوك درجە رغبتلری اولوب ، سلاح وجبخانە صاتمق حتی خارجدن افغانستانە سلاح ادخال ایتمك منع ایدلمدیکی کبی کمرك رسمندن دخی معاف طوتولیر . حکومت اسلحه وجبخانەیی فروخت ایتدیکندن افغانستان حقیقةً برملت مسلحەدر . لوازمات ومهمات حربیە ایله دولو دپولری باروتخانە وسائرەسی موجوددر .

— حضوره قبول ، بیرام نمازی، دربارعام —

جشن کیجه‌لری

حضـور امارتپناهی‌یه ارك مبارك (سرای أمیری) ده قبول اولنمشـدق . کابله عودتمزدن برآی صـکره یاغمورلی ، سـیسلی ، غملی برکون ایدی . حضـوره قبول اولنه‌جغمز تبشیر اولنمش ، ارابه کلمش بزی ارك مبارکه کتورمشدی .

بویوك مطنطن و محتشم دائره‌لرك اراسـندن ، منتظم فرحفزا باغچـه‌لردن کچه‌رك مکلف برچیچکلکده برمدت انتظار ایتدك . بش اون دقیقه صکره أشیسك اغاسی نظامی واسطه‌سیله سرایه داخل اولدق . دهلیز ومردیوه‌نلر ، برمنظرهٔ مسـعوده ابراز ایدییوردی . قارشیلقلی قرمزی صوماکی مردیوه‌نلرك هر ایکی جهت دیواری اسلوب عرب نقوشاتی وخط زرین ایله یازلمش آیات کریمه کبی الواح نفیسـه ایله مزین ایدی . صول مردیوه‌ندن چیقیلنجه داخل اولدیغمز دائرهٔ فاخرەنك دیکر دائره‌لره ایکی قپوسی‌واردی. موسم‌قیش اولدیغندن شومینه نشـه‌لی برهوای حارنشر ایدییوردی . قپودن کیریلنجه قارشـو طرفده أمیر مرحوم عبدالرحمن خان

حضرتلرينك صولوبويا ايله ياپلمش رسملری ايله ديكر ياغلی بويا لوحه‌لر ، صاغ طرفده شومينه‌نك اوزرنده ايسه ياغلی بويا قيمتلی براورمان منظره‌سی تعليق اولنمش صول طرفده كنيش ونفيس پرده‌لريله غايت كبار وسكو - نت انكيز برموجوديت عرض ايدن پنجره‌لرك اره‌سنده تابلولر كورنمكده ايدی . كذا قيمتلی برماصه اوزرينه قونلمش أمير حضرتلرينك جسامت طبيعيه‌ده ياغلی بويا ايله غلام محمد خان نامنده ميمنه‌لی برترك رسامنك اثر صنعت ومهارتی اولان بويوك تابلو شايان تقدير وتحسين ايدی . وازولر ، قنپه‌لر ، رنكارنك الكتريق لامبه‌لری وسائر تزيينات مدنيهٔ متنوعه ايله مفروش بودائرهٔ جليله‌نك طاوانی شيق وزمينی ذی‌قيمت حاليلرله مزين ايدی .

اون دقيقه قدر حضرت أميرك تشريف همايونلرينه انتظار ايتمش ايدك . برمدت صوكره نائب السلطنه سردار نصرالله خان حضرتلری تشريف حضرت أميری‌يی تبشير واخبار بويورديلر .

ايفای رسم تعظيم وتكريم ايچون جمله‌مز اياغه قالقدق . برحس تعظيم واحترام ايله منتظر بولنيوردق . صاغده‌كی قپو اچيلدی . أمير حضرتلری سياه‌ردينغوت لابس اولدقلری حالده بشوش وملتفت برسيما ايله صالونی تشريف بويورديلر سردار حضرتلری طرفندن حضرت

أميره تقديم اولندق . مبذول بر التفات حضرت أميری يه نائل اولدق ، وذأب مخصوصـدن اولديغی اوزره دست أميری‌يی اوپدك ؛ اوطورمقلغمزه مساعده بويورولديغی اثنـاده رفيق محترممز علی فهمی بك جمـله‌مزك وكيل وترجمانی اوله‌رق مساعده طلب ايتمش ، شومألده اولان بياناتده بولنمشدی :

« بوتون عثمانليلرك افغانستان حقنده پرورده ايتد- كلری حسيات صميميه وتمايلات حسنه‌دن امين اولمالرينی حضرت أميردن استرحام ايدرم . ومجرد اشبو حسيات ومحبت صميميه‌دركه ، بزلری افغان قارداشلريمزله برابر چاليشمق وبوقطر اسلامی وطن ثانی طانيمق ايچون بز بندكان عاجزه‌يی بويورد دين احمدی‌يه سوق ايتمشدر . » شومألده‌كی نطق مختصر محمود بك طرفندن ترجمه‌ايديلدی ، ومحظوظيت سنيۀ أميری‌يی جالب اولارق أمير مشاراليه طرفندن دخی بر طلاقت مخصوصۀ حكمدارانه ايله شو جواب ويرلدی :

« افغانستان ، دولت عليۀ عثمانيه‌نك بر كوچوك قارداشی مقامنده وسياست شرقيه‌ده صاغ قولی مثابه‌سنده‌در . بناءً عليه افغانستانك كسب قوت ايتمسی ، توركيه‌نك تزييد سطوت وشوكتنه اسباب اصليه‌دن بری اولابيلير . بوجهتله هرعثمانلينك بويله مهم برمقصدك حصولی ايچون

صوك درجه‌یه قدر برحس صمیمیت وحمیت ایله چالیشمه‌لری طبیعی اولوب ، بوکا امنیت کامله‌م واردر .

عصرلردنبرو خواب غفلت وعطالته دالمش اقوام اسلامیه‌نك احوال اسف اشتماللرینه پك زیاده متأسفم . بز اویله اولمایالم . اسلامك وعوالم اسلامیه‌نك ترقیسی ، اعلاسنی ، ومدنیت حقیقیهٔ اسلامیه‌نك تعمم وتوزعی ایچون هیچ برهمت وغیرتی دریغ ایتمه‌یه‌جکمه سزلر دخی امین اولکنز . وطنم ، وطن اسلامدر . هپ برابر چالیشالم . توفیق ازل ، غیرته عاشقدر . »

بز ، بو نطق بلیغ ومؤثرك قارشیسنده حس ایتدیکمز تشکرات ومنتداری صمیمی‌یی عرض وتقدیمده براستعجال قلبی ابراز ایتدك . قهوه ، سیغاره ، ایچمکلکمزه مساعده صورتیله‌ده التفات أمیری اولدقدن صوکرا ، تورکلرك قهوه ایچدکلرینی بیلدکلری وسیله‌سیله هر بریمزه بر رقوطو فرانسز قهوه‌سیله ایکیشر اوقه‌لق نفیس غربلر ایچنده یمن قهوه‌سی هدیه بویوردیلر . موسم قیش اولدیغندن ایچی کورکلی برر قورتی بالا پایدیرلمسنی « أشیك اغاسی ملکی » یه فرمان بیورمشلردی .

وبعده امامت أمریده ایکندی نمازینی ادا ایتمش تکرار صالونه کلمشدك که بو اثناده مخدوم نجابتپناهیلری معین السلطنه وعین الدوله ، وبرادر عالیلری تشریف

ايتدكلرندن أمير حضرتلرى جمله‌سنى آير آيرى طانتديرمق لطفنده بولنديلر. برمدت دها التفات شهرياريلريله مسرور وشادان قيلندقدن صوكره آرتق رخصت ويرمش اولدقلرندن، كمال شوق ونشئه ايله اقامتمزه تخصيص اولنمش اولان باغ شيرعلى خانه كلمشدك. اوكونكى رسم قبول والتفات حضرت أميرى‌نك بزده براقديغى حسن تأثيرى تعريف غيرقابلدر... بوندن صوكره دخى متعدد دفعه‌لر كرك سردار نائب السلطنه حضرتلرينك وكرك أمير حضرتلرينك حضور شاهانه‌لرينه قبول اولنمق شرفنه نائل اولمقله پرشوق وغيرت ابذال خدمات ايتمكده ايدك.

بيرام الايى

بيرام نمازى ادا اولنان جامع واسع برچايرلغه ناظر، علوى برمنظرهٔ روحانيه عرض ايدن دلنشين برمعبد اولوب هند طرز معمارينسده انشا اولنمش. ويولدن دميرپارمقلق ايله تفريق ايدلمش واسع فرحفزا برباغچه داخلنده ايدى. قپونك خارجنده الاى والايى تماشايه، كمال تكريم وتعظيم ايله راسمهٔ استقبالى ايفايه مهيا بوتون برخلق كنيش ميدانلقلرى دولديرمشلردى. طيش قپودن كيرنجه

يولك هر ايكی طرفندن معين أميری افراد شجاعت نهادی ، قرمزی البسه‌لريله، وضع قهرمانانه‌لريله ، مكلف اونيفورمه‌لی قوماندانلرينك ويره‌جكی قوماندايه وقف سمع وصماخ ايتمشلردی . جامع مستطيل الشكل بياض مرمردن برچوق ستونلر اوزرينه مبنی اولوب صوما كی مرمردن معمول محراب ومنبرعالی برسكونت صميمية اخرويه‌عرض ايدييوردی. نماز وقتنه وتشريف أميری‌يه انتظار ايدن ذوات كرام ، اوبك اوبك اوطورمشلردی. برمدت صوكره تشريف أميری‌يی اعلان ايدن سلام هوالری ، قوماندا صدالری ايشيدلدی . وكمال عظمت ودبدبه ايله سلطنت ارابه‌سی ديش قپودن داخل اولدی. جامعه كيردكدن ، صوكره أمير حضرتلری بزلری كورنجه جمله‌مزه ابذال التفات وسلام بيورديلر وهر بريمزی اوراده حاضر بولنان ، اعتمادالدوله وسائر ذوات كرامه تقديم ايتمك لطفنده بولنمشلردی . بعدالصلاة فطر درباره كيدلدی .

دربار

محل دربار ، سرای همايون جوارنده برمحل مخصوص: كنيش برقپو . قپودن ايچری كيرلديكی وقت تخميناً يوز مترو طولنده واللی مترو عرضنده ، زمينی يكپاره قيمتلی

مروده « طبق انادولو پازارلرینه مشابه » بر ترکمن پازاری

برحالی ایله مفروش ، متعدد نفیس ستونلر ، مکلف بر برطوانی ارائه ایتمکده ایدی .

بوقیمتلی طوانك دەقورلری مربع چینقولر اوزرینه كمال مهارتله ایشلنمش ومؤخراً میخلانمش ، شرقه مخصوص برطرز دلنشین عرض ایدن ، یالدیز نقوش نفیسه ایله مزیندی . بوراده سرایلرك طوانلری هپ بویولده مربع معدنلر اوزرینه ایشلنمش ، نقشلر قاپلانمشدر .

قپویه ناظر محلده ، ایکی بصامق ایله چیقیله‌جق ارتفاعده التونلر ایچنده تخت عالیبخت أمیری كورینوردی . بونك ارقه طرفنده ، محراب ومنبردن هر ایکی طرفنده متناظر، بایراقلردن قلنج وطوپلردن مرکب ، جسیم التون قپلامه ، آرمهٔ افغانینك هرایکی طرفندن اوفاق قپولر ، وبونلرك اره‌سنده ، مصنع برصورتده ایشلنمش قویو قرمزی قدیفه پرده‌لر ، وتختك یاننده شیق برماصه ، وبوتون بوشرق ظرافت واسلوبنده‌کی شیلر بروحه‌برمسرت مخصوصه‌ویریپوردی. اشبوتخت‌اوکنده‌کی محلك یمین ویسارنده‌کی مزین قولتوقلردن صاغده‌برادر عالیقدرلری ، وصول جهتنده مخدوم نجابتپناهیلری سردارلر حضراتی ، اخذ موقع ایتمشلردی .

قپودن کیریلنجه تخته قدر اولان محلده ، اورته‌ده ،

برکچید براقلمش ، وبونك هرایکی طرفنده دربارخانه نك دیوارلرینه قدر صره ایله صندالیه لر دیزلمش اولوب تخت امارتپناهینك صاغ جهتنده صره ایله علمای کرام حضراتی وصول جهتنده ایسه عین وجهله سپهدار ، والی اخره منسوبین عسکریه وملکیه، اخذ موقع ایتمشلر، ودیکر صندالیه لر هرکسك درجه ورتبه سنه کوره أشیك اغالری [تشریفات مأمورلری] طرفندن ارائه وتعیین اولنه رق هرکس یرلشدیرلمش ، وبزلر دخی صولده تخت جهتنده اخذ موقع ایتمش ایدك .

بش اون دقیقه صوکره بوریلر تشریف پادشاهی یی تبشیر ایتمشلر وحضرت أمیر دربار خانه یه قدمنهادهٔ عز وشوکت ، وتختگاه شهنشاهیلرینه شرفبخشندهٔ سعادت اولمشلردی . بواثناده عموم طرفندن السلام علیکم صدای احترام وتعظیمی رفع ایدیله رك، بوتون دربارخانه یی برعکس صدای حرمت ومهابت ایله دورلدوردی.

اشبو رسم تعظیم دیندارانه دن صوکره ، حضرت أمیر تبعهٔ صادقه لرینه ، عید فطری تبریك وبذل التفات ایده رك بشاشتلی خلقك باعث ازدیاد شوق وشادیسی اوله جق جمله لرله هرکسی سویهٔ اصلیه واجتماعیه سنه کوره تلطیف ایتمش ، بوتون آغزلری حق شاهانه سنده غایت صمیمی ومحق کلمات دعائیه وتشکریه ایله لبریز ایتمشدر .

وبو اراده ، أمير حضرتلری ، مملكتك احتياجاتندن ،
وافغانستانك هيچ بر يردن پرواسی اولمديغندن عصر حاضر
مدنيته كوره تنسيقات عسكريه ، تكملات معارف خصو-
صنده هيچ برفدا كارلقدن كيرو دورمدقلرندن عمومك
دخی ، عين مقصدله ، مملكتك ترقی وتعاليسنه
چالشمه‌لری لازمكلديكندن باحث ، مرتجل و بليغ برنطق
ايله دخی حاضرونك حسيات وطنپرورانه وترقی جويانه‌سنی
تهييج ايتمشلردر . اعتماد الدولة وقاضی القضات حضراتی
وديكر ذوات كرام طرفلرندن مناسب مقابله‌لرده بولونولمشدر .
انكليز سفيری سيد الفقير افتخار الدين خان دخی البسهٔ
رسميه‌سنی لابس اولديغی حالده حاضر بولنيوردی . بر
مدت صوكره تخميناً بش يوز كشيدن فضله اولان بو هيئات
محترمه‌يه چايلر ، اكرام اولندی ؛ صفلر ارەسنده دولا-
شديريلان شكر وشكرلمه‌لردن باشقه ايپكلی منديللر درونده
ايروجه شكرلر هديه ايدلدی . بونلری توزيع ايدن
اندرون اغالرينك قيافتلری ، پك تميز ، نزاكت وتربيه‌لری
شايان تقدير ايدی .

موخراً شورادن بورادن كليشی كوزل بحث اولنمش ،
بويله‌جه‌يمك زمانی ده‌نقرب ايتمش اولديغندن أمير حضرتلری
عودت بيورمشلر ، وبوتون اوراده ودربارك طيشاريسنده
بولنان ذواته غوريلرله يمكلر كلمش ، واشبو اطعمهٔ نفيسه

أكل اولندقدن صوكره ، هركس داغيلارق پارلاق وصميمى اولان بو بيرام تبريكنه نهايت ويرلمشدر .

جشن كيجه‌لرى

« جشن » « يعنى » دونما كيجه‌لرى افغانستانده اوچ صورتله اجرا اولنمقده‌در. برنجيسى عيد ملّى: تكميل قبائل افغانيه‌نك اتحاد ايتدكلرى يوم مجللك خاطرهٔ محترمه‌سنى ياد ايچون اجرا ايديلن ملّى شنلك كيجه‌سى ديكرلرى ايسه جلوس و ولادت امارتپناهى شنلكارى...

جشن ملّى كيجه‌سى ايدى. بزلره‌ده دعوت تذكره‌لرى كلدى . تذكره‌ده سياه ردينغوت كيله‌جكى ،بياض بويون باغى طاقيله‌جغى بيلديرلمشدى . برموجب اشارت كيننه‌رك اقشام نمازندن اول ، ارقداشلر دربار خانه‌ده طوپلانمشدق . نمازدن صوكره دربار خانه انتظار صالونلرنده يواش يواش غلبه‌لك زياده‌لشمش ايدى . برمدت صوكره حركتله سراى قپوسندن باغچه‌يه داخل اولنمش ايدك .

وباغچه‌ده مشعله‌لر — شرشم قنديللريله نورلره مستغرق بريولدن پرنشهٔ برقافله آقوب كيديوردى .

فنارلرك ، مشعلەلرك اوقادار مستولی ضیاسندن عادتا کیجە اولدیغی اونوتمش اولان ، وداها دوغروسی غلط طبیعتە دوچار قالمش قوشلر ، قناریەلر ، بلبللر بوعید ملّی یە اشتراك وبواشتراكلرینی نغمات روحنوازلریلە اعلان ایدییورلردی . یولك دونك محلندن صوكرە برمیدانلقدە ، احضار اولنمش اولان محل مخصوصدەكی اسكملە وقولتوقلرە هركس یرلشدیرلمش ایدی . وبونلرك اورتەسندە یوكسك مكلف برسدیر أمیر حضرتلری ایچون ترتیب ایدلمشدی .

باغچە ، بوتون اغاچلر ، فنارلر قندیللر ایلە تنویر اولنمش ، ماهتابلر یاقیلیوردی . هرطرف پرسرور ، هرطرف پرنور ، هركس وقف تماشا ، هرقاب مستغرق مسیّ عید ایدی . برمدت صوكرە تشریف أمیری یی تبشیر ایدن بورولر ایشیدلدی . وحضرت أمیر دبدبۀ عظیمە ایلە كلەرك ، دعالری اورتەلغی چینلاتان بوپرنشۀ هیأت مسعودەنك اورتەسندن كچدی . وهركسە بذل التفات بیوروەرق مقام حكمدارانەلرینە چیقدی .

بواثنادە نائب السلطنە سردار نصر الله خان حضرتلری موقعە مناسب غایت كوزل برنطق بلیغ قرائت ایتدی . وأمیر حضرتلری دە ارتجالاً مقابلەدە بولندی . بورسمی نطقلردن صوكرە ، جواردە آیریجە احضار اولنمش

اولان مطنطن وعظیم برخیمه‌یه کیدلمشدی . قپوده
أمیر حضرتلری بالذات بوکیجه جشن ملّی کبی برایل
مسعود اولدیغندن هرکسك بلاقید تکلیف اکلنملرینی
ارزو بیوردقلرنی، وقطعیاً تردد واجتنابه محل قالماماسنی
اعلان واخطار ایتمش اولدقلرندن هرکس کمال سربستیله
بومکلف چادیره داخل وایستدیکی یرده موقع طوتارق
صحبت ایتمکه باشلادیلر .

چادیرك اطرافی دائراً مادار بوتون دولتلرك مختلف
براقلریله دونادلمش ، صاغ طرفنده التون ، کموش
سماورلرله مزین ذیقیمت اشیای نفیسه برمنظرهٔ احتشام
عرض ایدییور بوفه‌دن ایستینلر ، چای لیموناته ، غازوز
ایچیورلردی .

ماصه اوزرنده بودیار وهنده مخصوص الك نادیده
یمشلر ، میوه‌لر ایله ، دولو تبسیلر واردی . افغانستانده
یمش یمکدن اول الینمه‌سی عادتدر . اوچ درت یوز کشی
استیعاب ایدن بومعظم چادیرك اورته‌سنده کنیش برماصه
اوزرنده انکلیزجه ، فرانسزجه ، ایتالیانجه ، ایللو
ستراسیونلر ، پانارومالر . تاریخلر . أمیر حضرتلرینك
سیاحتلرنده المش اولدقلری فطوغرافلرك مجموعه‌لری
برچوق اثار نادرهٔ نفیسه موجود ایدی . خیمه‌نك
خارجنده موسیقه ترنم ایدییور ؛ برغراموفون غریك

الك منتخب پارچەلرینی باغیربیوردی . هر کس ذوقلی شوقلی ، نشئەلی ایدی .

بالخصوص بوعالیجناب ومشفق أمیرك هر کسه قارشو کوستردیکی ابوت وشفقتله ترجمه ایدیله بیلن التفات ونوازشی ، بوتون بومستحضرات عیدیەدن پك چوق زیادە قلبلری لبریز سرور وسعادت قلیور ، بوتون سیمالردە طاتلی بر تبسم تموج ایتدیریبوردی . یمك ، ایروجه احضار ایدلمش دیکر کذا غایت کنیش اولان بوچادیرك بر قوریدوری واردی ؛ بورادن چادیره داخل اولنجه ، صاغده مطنطن ، محتشم ، برماصه خاندان أمیری یه تخصیص اولنمش ؛ دیکر ماصەلر ضرەایله اولکنه عموداً باشدن باشه تنظیم اولنمشدی . سفرەلرك منظرۀ اشتها آوری ، چیچکلر ، میوەلر ، رنکارنك فنارلرله برقات دها اکتساب فیض وطراوت ایدەرك هر کسی دعوت ایدیبوردی . وهر کسك یری طباقلرك ایچنه قونیلان بیاض ونفیس قارتلر اوزرنده محرر اسملردن معلوم اولیوردی . کذا یمك لیستەسی چتال بیچاق ، وسائره ، هیچ برنقصانی اولمیان بوسفرەلر ، عالم مدنیتده اولابیلنلر درجەدە منتظم ونقصانسز ایدی . چوربادن اعتباراً یمکلر نفیس اولوب کموش طاسلرله قوشخانەلرله توزیع ایدیلیوردی .

أمیر حضرتلرینك سفرەلرنده ، صاغ طرافلرنده

برادر عالیلری سردار نصراه‌خان حضرتلری ، عمرجان امین‌اه خان والی آخره ، صولده مخدوم نجابتپناهلری سردارلر ، وقارشولرنده عائلهٔ امارتپناهیلرندن ، أمیر حضرتلرینك قائن پدرلری سردار آصف ویوسف خان حضراتی بولنمقده ایدیلر. اثنای طعامده أمیرحضرتلری هرکسی التفاتلریله مسرور بیوریورلر ، حتی بزلره‌ده برقاچ دفعه ابذال التفات ایتدیلر . سفره‌لرك ترتیب وتنظیمی یمکلرك نفاستی هرشیده‌كی انتظام ، نسبی برحیرت تقدیرکاره لایق‌ایدی .

یمکدن صوکره تکرار دیکر چادیره کچمش ایدك. هرکس بوفه‌یه یناشمش چای ایچیور ؛ افغانستانده یمکدن صوکره چای ایچمك عادتدر . الك صوك قدحی تلخ شکرسز ایچرلر چای‌سبز دیدکلری یشیل چایدر ؛ سیاه چایده وارسه‌ده یشیل چای دها کثیرالاستعمالدر .

بومسعود کیجه‌ده برقاچ دفعه‌لر التفات أمیری‌یه مظهریتله ممنون وممتدار اولدق . و حضرت أمیر قرائت ماصه‌سنده بالذات اخذ ایتدکلری فطوغرافلر حقنده ایضاحات تاریخیه ویرمك لطفنده بولوندیلر . وموخراً تکرار اوطوردیغمز ماصه‌یی تشریف بویورمالری جمله‌مزی غریق مسرت ومنت ایتدی . واسته د محترم حسن حلمی افندی ایله تاوله اوینامق کبی برلاابالی

مشربلکله جداً بوکبی ایام عیدیه‌یه مخصوص براصالت قلوب نوازانه اثبات ایتمش ، ومتعاقباً ، مینی مینی سلطان خانم ، طبیعی برتشویق مخصوص ایله ماصه‌مزی تشریف ایتمش وفوق‌العاده براثرذکا وتعجب ایله هرکس سیاه قالپاق کیمش اولدیغی حالده ، بزم قرمزی فس کیدیکمز مراقنی صاقلایامایارق صورمشدر .

بزده هنوز یکی کلدیکمزدن افغان کلاهمز بولنمدیغی ایچون ، قرمزی فسله کلدیکمزی لطیفه یوللو سویله‌ینجه : اکر سزه کلاه ویررسه‌م کیرمیسکز ؟ دیه ایراد ایتدیکی سؤال ایله بر سرعت انتقال کوسترمشدر . تخمیناً التی یدی یاشنده اولان بوسلطانك سرعت وآثار ذکاسی بالخاصه قید وتقدیره شایاندر . ایرتسی صباح فی‌الحقیقه کوچوك سلطانك پك قیمتلی هدیه‌سی اولان کلاهلر کلشدی . أمیر حضرتلری دوقتور منیرعزت وحسنی‌بکه قیمتلی ایکی کوپك هدیه ایتمشدی . والحاصل بودبدبه‌دار محتشم ، ومسعود کیجه‌یی پك قیمتلی التفاتلرله شوق ذوق ایچنده کچیرمش ، وصباح نمازینی ادادن صوکره یریمزه عودت ایتمشدك .

محمودبك خان طرزی مملكتمزده مسافرةً امرار ایتدیكی
اوتوز سنه‌لك حیاتنی اكتساب علم وعرفان ایله كچیرمش اولان
والیوم ترجمان تركی وظیفه‌سیله موظف بولنان بوذات عالیقدر،
روس ـ ژاپون سفری ، علمی فنی برچوق رومانلر ، تاریخلر
وسائره‌نك ترجمه‌سیله كتابخانهٔ افغانیه‌یی تنویر ایتمكده‌در .

افغان قیافت عسکریه‌سی

تربت شیخ جامده (ایرانده) چارواداریمزك استراحت حالنده چلم چکیشی

کابلده ایلك اوكجه دیکله‌دیکمز ملی افغان سازنده‌لری

مشهددن — هراته قدر خدمتمزده بولنان مكاره‌جى برات

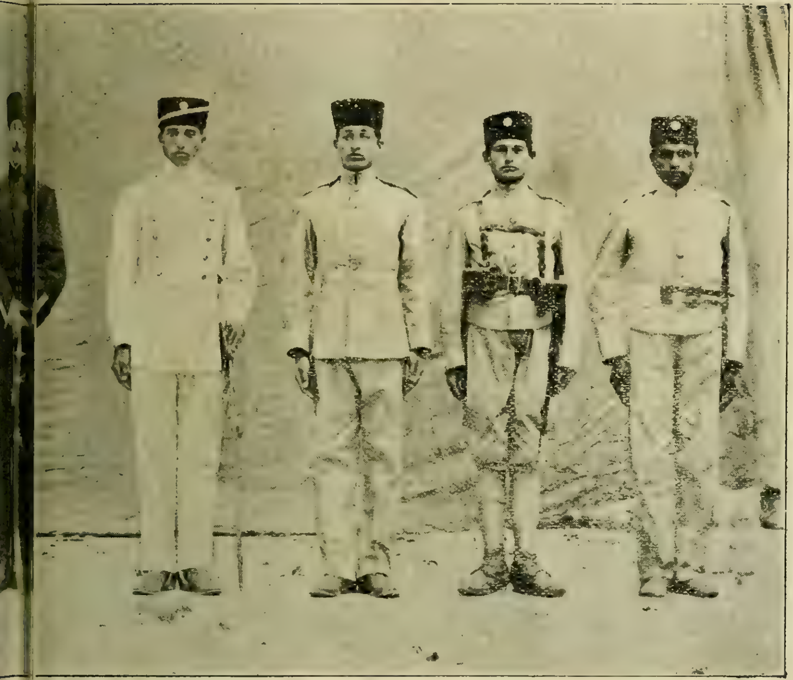

افغان مکتب حربیه‌سنده ...وف

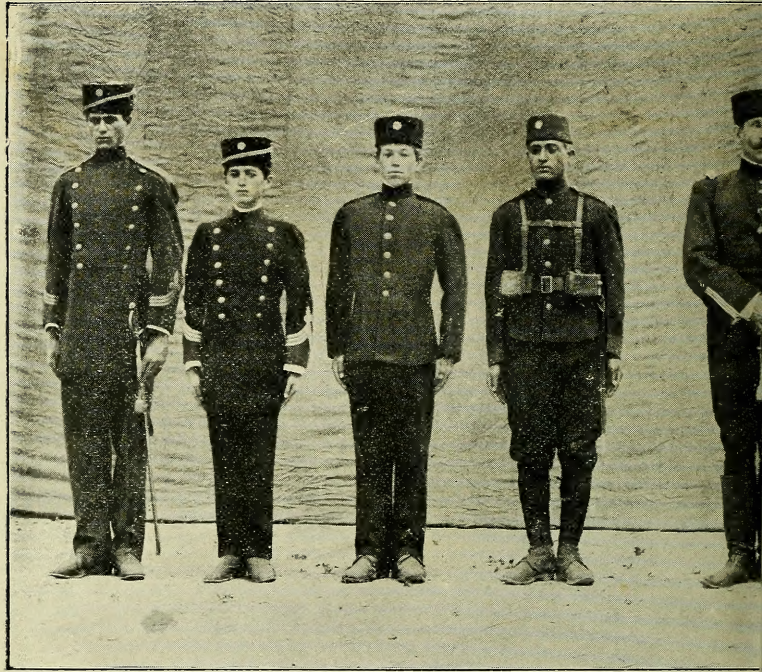

ـب مختلفه قيافتلرى

عالم اسلامك انتباهی شواهدندن : افغانستان امیری
(حبیب‌الله خان سراج‌الملة والدین) حضرتلری

فیئاتی ٥ غروش

مرکز توزیعی ، باب عالی قارشوسنده ثروت فنون کتابخانه‌سیدر